

Varhaiskasvatus- suunnitelma

Kuusamon kaupunki

Kasvatus- ja sivistyslautakunta 1.8.2022 (§)

Sisällys

1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	3
1.2	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
1.3	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.4	Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma	6
2	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	6
2.1	Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat veloitteet	6
2.2	Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	7
2.3	Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	8
2.4	Varhaiskasvatuksen arvoperusta	8
2.5	Oppimiskäsitys	9
2.6	Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	10
2.7	Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa	11
3	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	13
3.1	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	13
3.2	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	15
3.3	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	16
4	Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	22
4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys	22
4.2	Pedagoginen dokumentointi	22
4.3	Monipuoliset työtavat	23
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	23
4.5	Oppimisen alueet	24
4.5.1	Kielten rikas maailma	25
4.5.2	Ilmaisun monet muodot	27
4.5.3	Minä ja meidän yhteisömme	31
4.5.4	Tutkin ja toimin ympäristössäni	34
4.5.5	Kasvan, liikun ja kehityn	37
4.6	Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	40
5	Lapsen tuki	41
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	41
5.2	Yhteistyö tuen aikana	43
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	44
5.4	Lapsen tuen arviointi	49
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	49
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	51
6	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	52
7	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	52

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	52
Varhaiskasvatussuunnitelman liitteet.....	54
Varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyviä asiakirjoja	54
Valokuvat.....	54
VASU-päivitys 2022: työryhmän jäsenet.....	54
Varhaiskasvatustavan tavoitteet	55

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain (540/2018) perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatusta toteutetaan. Varhaiskasvatustilainmuutos (453/2021) on tuonut päivityksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja tarpeen päivittää Kuusamon kaupungin varhaiskasvatuksen paikallisen varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelmalla luodaan yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Kuusamon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma on tehty suomenkielisenä, ja se kattaa koko Kuusamon varhaiskasvatuksen eri muodoissaan mukaan lukien yksityisen varhaiskasvatuspalvelun. Kaupungin suunnitelman lisäksi jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut pedagogiset tavoitteet otetaan huomioon ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa.

Esiopetusta, joka on osa varhaiskasvatusta, säätelee perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998). Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Kuusamon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentää Kuusamon esiopetuksen opetussuunnitelma.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti (varhaiskasvatustilain 3§). Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys.

Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Kuusamon paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Valtakunnalliset ja paikalliset varhaiskasvatusta koskevat päätökset ja suunnitelmat muodostavat varhaiskasvatusta ohjaavan kokonaisuuden. Ohjausjärjestelmän perustana on varhaiskasvatustilain ja -asetus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat varhaiskasvatuksen järjestäjää oikeudellisesti velvoittava määräys. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelma koskee kunnallisen varhaiskasvatuksen lisäksi kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa ja yksityistä perhepäivähoitoa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan on soveltuvin osin osallistunut koko varhaiskasvatuksen henkilöstö.

Suunnitelmassa on huomioitu paikalliset erityispiirteet sekä paikalliset muut suunnitelmat, joita ovat muun muassa:

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään yhdessä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa suunnitelmallisesti tai tarpeen mukaan. Monialaisella yhteistyöllä (huoltajat, sosiaali- ja terveydenhuolto, muu kasvatus ja opetus, kulttuuri, yhdyskuntateknikka jne.) edistetään lasten hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista. Monialaista yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään yhteistyöverkostoissa.

Varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnista ja kehittämisestä vastaa arviointiryhmä arviointisuunnitelman mukaisesti. Varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta tuotettua arviointietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatusjohtaja yhdessä varhaiskasvatuksen johtotiimin kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ovat osallistuneet varhaiskasvatussyksiköiden henkilökunta ja huoltajat. Näiden tahojen osallisuutta kuvataan osa-alueittain kuviossa 1.

Kunta	Yksiköt	Osa-alueet
X	X	Varhaiskasvatuksen arvot ja toiminta-ajatus
X	X	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma
X		Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet
X		Toimintamuodot
X		Oppimiskäsitys
X		Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus
X	X	Laaja-alainen osaaminen
X	X	Toimintakulttuuri
X	X	Oppimisympäristöt
X	X	Monialainen yhteistyö (huoltajat, esiopetus, sotepalvelut)
X	X	Pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteutaminen
X	X	Dokumentointi
X	X	Työtavat
X	X	Leikki
X	X	Oppimisen alueet
X	X	Kieli ja kulttuuri
X	X	Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki
X	X	Toiminnan jatkuva arviointi ja kehittäminen

Kuvio 1: Varhaiskasvatussuunnitelman osa-alueet ja osallisuus

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan yhdessä huoltajien kanssa varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Tarpeen mukaan laatimiseen osallistuvat lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot. Suunnitelman lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet selvitetään ja huomioidaan varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja sen toteuttamisessa varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi ensin lapsen toimintaa, selvittävät ja huomioivat lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet ja hyödyntävät saamiaan tietoja suunnitelmaa laadittaessa. Kasvattaja kirjaa huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman, jossa huomioidaan huoltajien näkemykset lapsesta sekä kasvattajien kokemukset ja havainnot lapsesta lapsiryhmässä. Keskustelun kautta syntyy yhteisiä tavoitteita ja sopimuksia siitä, miten toimimalla edistetään lapsen hyvinvointia, kasvua, kehitystä ja oppimista.

Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan kasvattajien pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Kaikki lapsen kanssa työskentelevät kasvattajat toimivat suunnitelman mukaisesti lapsen yksilölliset tarpeet tiedostaen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lapsen, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintatapojen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitetään aina tuen

tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti (luku 5).

1.4 Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma

Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, Kuusamon varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä lapsiryhmän lasten yksilöllisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin eli vasuihin. Ryhmävasussa ratkaistaan, miten lapselle ominaiset tavat toimia tulevat huomioiduksi ryhmän toiminnassa, mihin toiminnan suunnittelussa tulisi keskittyä ja mitkä asiat ovat olennaisia lapsen kehityksen tukemiseksi.

Ryhmävasun tehtävänä on yhteisesti sovittujen arvojen sekä toimintatapojen täsmentäminen ja konkretisoiminen eri-ikäisten lasten ryhmissä. Ryhmävasu on henkilökunnan keskeinen työväline. Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii omalta osaltaan ryhmävasussa sovittujen käytäntöjen toteutumisesta sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittamisestä. Ryhmävasu on kuu-kausisuunnittelun, toiminnan arvioinnin ja arjen määräytymisen perusta. Ryhmävasu laaditaan kauden alussa syksyllä. Sitä arvioidaan ja sen sisältöä työstetään koko toimintakauden ajan.

2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä hyvinvointia yhdessä huoltajien kanssa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia heidän kasvatustyössään sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun. Kuusamon varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksen mukaan varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea perheitä heidän kasvatustehtävässään järjestämällä vaihtoehtoisia varhaiskasvatuspalveluja ja tarjoamalla lapsen kehitystä ja vanhempien kasvatustehtävää tukevaa toimintaa yhdessä eri tahojen kanssa. Huoltajille järjestetään mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja järjestämiseen.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Lakisääteisesti kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina (Varhaiskasvatustalaki 5 § 4 momentti). Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatustalain tavoitteet ohjaavat kaikkea varhaiskasvatuksen toimintaa (tavoitteet tämän asiakirjan takakannessa). Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla (Varhaiskasvatustalaki 1 ja 12 §).

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustalakiin, varhaiskasvatustalakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Muita huomioitavia lakeja ovat laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta sekä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki, yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolaki.

Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös velvoitteita, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Niitä ovat muun muassa Euroopan

ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjistä. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatustalakea, sosiaalihuoltolakea, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ja terveydenhuoltolakea sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatusta järjestettäessä otetaan huomioon henkilöstön määrään ja kelpoisuuteen liittyvät säännökset sekä muun muassa turvallisuuteen ja työsuojeluun liittyvät säännökset, henkilötietojen käyttöä, julkisuutta ja yksityisyyden suojaa koskevat säännökset, tekijänoikeussäännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat määräykset.

Varhaiskasvatustalakea sovelletaan varhaiskasvatusta järjestäessään toimii yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Kuusamossa varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäiväkodeissa sekä tarvittaessa esiopetuksen yhteydessä. Varhaiskasvatus voi olla joko kunnallista tai kunnan, aluehallintoviraston ja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston valvoma yksityistä varhaiskasvatusta. Kuusamossa yksityiset palvelun tuottajat tarjoavat varhaiskasvatusta päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

Päiväkotien ryhmämuotoista varhaiskasvatusta järjestettäessä huomioidaan lasten ikä, sisarussuhteet ja mahdolliset tuen tarpeet. Ryhmiä pyritään rakentamaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisiksi ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä. Päiväkotiryhmissä aikuisen ja lasten suhdeluku yli 3-vuotiaiden ryhmissä on 1:7 ja alle 3-vuotiaiden ryhmissä 1:4. Lapsiryhmiä jakamalla ja pienryhmätoiminnalla edistetään lasten yksilöllistä hoitoa, kasvatusta ja opetusta.

Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit sekä lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelun tavoitteellisuudesta, toiminnan toteutuksesta, arvioinnista ja kehittämisestä sekä yhteistyöstä on varhaiskasvatuksen opettajilla.

Vuorohoitoa järjestetään tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi.

Perhepäivähoitoa järjestetään Kuusamossa perhepäivähoitajan omassa kodissa tai ryhmäperhepäivähoitona. Omassa kodissaan työskentelevä perhepäivähoitaja vastaa oman ryhmänsä toiminnasta. Ryhmäperhepäivähoidossa päävastuu varhaiskasvatuksen toteuttamisesta on ryhmän lastenhoitajalla.

Kuusamossa järjestetään avointa varhaiskasvatustoimintaa 0-5-vuotiaille kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja varhaiskasvatustavoitteiden mukaista.

Johtaminen tukee kaikkien varhaiskasvatusmuotojen toiminnan suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Tiimijohtamisella, yhteisillä työryhmillä, koulutuksilla ja tapahtumilla edistetään eri varhaiskasvatusmuotojen keskinäistä yhteistyötä ja osaamisen kehittämistä.

Kuusamossa varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnallinen ja yksityiset palveluntuottajat ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa lapsen opinpolun eri nivelvaiheissa lapsen siirtyessä eri ryhmään, yksikköön tai lapsen siirtyessä esiopetukseen lapsen tarpeen mukaisesti.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatuksen tavoitteisiin sisältyy koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien turvaaminen. Varhaislapsuus on intensiivistä kehityksen ja oppimisen aikaa. Keskeiset kehitykselliset muutokset tapahtuvat jo ennen kouluikää. Siksi se, mitä lasten elämässä tapahtuu tuona aikana, on merkityksellistä sekä lapsen senhetkisen että tulevan elämän kannalta. Säännöllisen yhteistyön merkitys perheiden ja henkilöstön välillä korostuu, sillä arvostava ja luottamuksellinen yhteistyösuhde tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta.

Varhaiskasvatus on kiinteä osa kasvatus- ja koulutusjärjestelmää ja muodostaa yhdessä esiopetuksen ja perusopetuksen kanssa lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle.

Monialainen yhteistyö kasvun ja oppimisen polulla luo edellytykset sille, että lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen etenee joustavasti hänen omien tarpeidensa pohjalta. Eriyisen tärkeää yhteistyö ja tiedonsiirto ovat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheessa sekä lapsen elämässä tapahtuvissa muutostilanteissa.

Lasten hyvinvoinnin sekä kasvun, kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi siirtymävaiheet kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen suunnitellaan ja niitä arvioidaan. Siirtymäkäytännöt kuvataan tarkemmin luvussa 3.3.

2.4 Varhaiskasvatuksen arvoperusta

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu keskeisiin kansainvälisiin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin sekä muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Keskeisinä lähtökohtina ovat lapsuuden arvostaminen ihmisen ainutkertaisena elämänvaiheena, lapsen edun ensisijaisuus ja inklusiiviset periaatteet.

Kuviossa 2 on esitetty Kuusamon varhaiskasvatuksen arvot.

Kuvio 2. Varhaiskasvatuksen arvot Kuusamossa

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatuksen oppimiskäsityksen mukaan lapsen maailmankuva rakentuu hänen aikaisempiin kokemuksiinsa, käsityksiinsä ja tietoihinsa. Lapsella on aktiivinen rooli uuden tiedon rakentajana, mikä tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten lasten, varhaiskasvatusyhteisön aikuisten ja ympäristön kanssa. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan.

Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta

innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteen eri alueisiin liittyvä itseilmaisu ovat lapsen maailmassa ominaisia tapoja ajatella ja toimia. Luottamuksellisessa ja positiivisessa ilmapiirissä toimiessaan lapsi kokee oppimisen iloa.

Oppimisessa painottuu sosiaalisuus, vuorovaikutuksellisuus ja yhteistoiminnallisuus. Yhteistoiminnallinen oppiminen on työtapaa, jossa pienryhmissä toimimalla pyritään yhteiseen päämäärään. Työtapa kehittää lasten yhteistyötä, sosiaalisia taitoja sekä vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoja.

Lapsen kasvun ja oppimisen kannalta on tärkeää huomioida lapsen sen hetkinen ja tuleva herkkyyskausi. Herkkyyskausien aikana lapsi osoittaa mielenkiintoa uusista asioista kohtaan ja oppiminen on luontevaa ja mielekästä. Sensitiivinen, eli lapsen tunnemaailmaa ymmärtämään pyrkivä, kasvattaja havaitsee lapsen herkkyyskaudet, kannustaa lasta kehityksen ja ikätason mukaiseen toimintaan sekä tukee lapsen itsetuntoa. Kokemuksellinen, toiminnallinen ja tutkiva oppiminen sekä mahdollisuus tarkastella asioita leikin kautta ovat varhaiskasvatuksessa keskeisiä toimintatapoja.

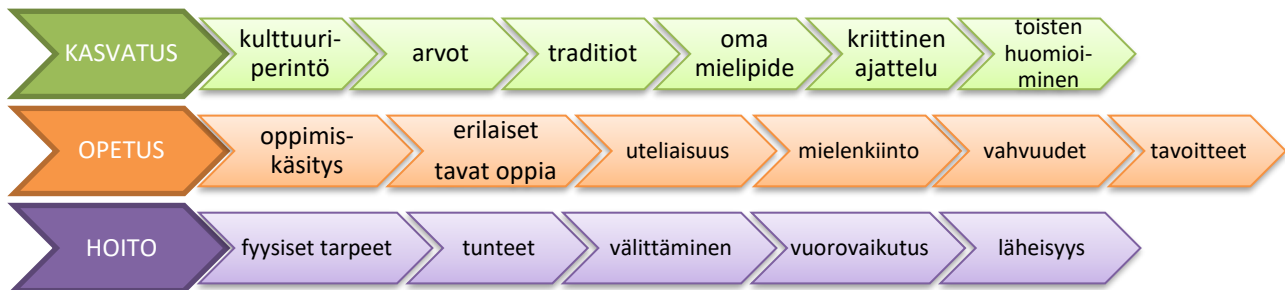

Lapsella on oppimisessa aktiivinen rooli, oppiminen tapahtuu kokemusten ja tutkimisen kautta.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksen pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa. Kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudet sisältöineen on kuvattu oheisessa kuviossa.

Kuvio 3. Kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

2.7 Laaja-alainen osaaminen varhaiskasvatuksessa

Laaja-alainen osaaminen on tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon muodostama kokonaisuus, joka alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaaminen on kykyä käyttää ja yhdistää tietoja ja taitoja kunkin tilanteen edellyttämällä tavalla.

Laadukkaalla pedagogisella toiminnalla vahvistetaan lapsen laaja-alaista osaamista. Huomiota kiinnitetään siihen, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan.

Kuviossa 4 kuvataan Kuusamon varhaiskasvatuksen laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja sisällöt.

Ajattelun ja oppimisen taitojen kehittyminen

- ihmettely, kriittinen ajattelu, oivaltaminen ja oppimisen ilo
- leikki, mielikuvitus ja luovuus
- reagoiminen lapsen aloitteisiin
- lapsen tukeminen, rohkaiseminen ja lapsen kanssa iloitseminen
- toisten kannustaminen ja sinnikkyys
- tarkkaavaisuuden ylläpitäminen

Kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun tukeminen

- ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin tutustuminen
- vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen tukeminen
- tunnetaitojen harjoittelu, mm. empatia, pettymysten sietäminen
- ystävällisyyden kannustaminen
- hyvien tapojen noudattaminen

Itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen vahvistaminen

- itsenäisyyden ja omatoimisuuden tukeminen
- myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen
- vastuulliseen ja turvalliseen toimintaan ohjaaminen
- hyvinvointia edistävien asioiden käsittely, mm. lepo, ravinto, liikunta, mieli
- tunteiden havaitseminen, tiedostaminen ja nimeäminen

Monilukutaidon kehittymisen edistäminen

- asioiden ja esineiden nimeäminen ja käsitteiden opettelu
- tekstien ja viestien tutkimiseen, käyttämiseen ja tuottamiseen innostaminen
- aikuisen malli ja rikas tekstiympäristö
- lasten tuottama kulttuuri ja lastenkulttuuri

Digitaalisen osaamisen kehittyminen

- digitaalisuuden tutkiminen ja havainnoiminen arkielämässä
- digitaalisten välineiden, sovelluksien ja ympäristöjen hyödyntäminen dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisissa kokemisissa ja tuottamisissa
- lasten innostaminen harjoittelemaan, kokeilemiseen ja sisältöjen tuottamiseen itse ja yhdessä muiden lasten kanssa
- lapsen ohjaaminen digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttämiseen

Osallistumisen ja vaikuttamisen taitojen tukeminen

- lapsen kuulluksi tuleminen ja osallisuus
- lapsen osallistumis- ja vaikuttamistaitojen tukeminen
- oma-aloitteisuuteen kannustaminen
- ymmärrys sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkityksestä

Kuvio 4. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja sisällöt

Pelit ja lelut ovat lasten saatavilla, mikä tukee lasten oma-aloitteisuutta.

3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö luo edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa:

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti. Toimintakulttuuri heijastuu kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Pedagogiikan johtaminen on toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittämisen edellytys.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin muutoksia arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja tilanteen korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja

kehittäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyviksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa mm. vasu- keskustelujen, palautekyselyiden ja vanhempainiltojen kautta.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	<ul style="list-style-type: none">• yhdessä toimiminen ja osallisuus• suvaitsevaisuus, kunnioittaminen ja huomaavainen käytös• osaamisen jakaminen• kehittäminen ja uusien toimintatapojen kokeileminen• yrittäminen, sinnikkyyys ja lupa erehtyä
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	<ul style="list-style-type: none">• leikin mahdollisuuksien ymmärtäminen ja hyödyntäminen• leikin ilo ja leikkirauha, leikki saa näkyä ja kuulua• leikkiin kannustaminen ja leikin ohjaaminen• vuorovaikutukseen panostaminen: kunnioitus, arvostus, vertais- ja ystävyyssuhteet, ristiriitojen ratkaiseminen rakentavasti
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	<ul style="list-style-type: none">• aloitteiden, näkemysten ja mielipiteiden arvostaminen• lasten sensitiivinen kohtaaminen ja huomioiminen• avoin ja positiivinen suhtautuminen erilaisuuteen• lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehityksen tukeminen
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	<ul style="list-style-type: none">• kulttuurinen moninaisuus voimavarana• suomalaisen kulttuuriperinnön ja Suomen kielen sekä kulttuurien ja kielten moninaisuuden arvostaminen• huomio henkilöstön kielenkäyttöön: kielellinen malli lapsille• kielen monipuolinen käyttö: lapsille aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	<ul style="list-style-type: none">• terveellisten, turvallisten ja liikunnallisten elämäntapojen arvostaminen: monipuolinen liikkuminen sisällä ja ulkona, pitkäkestoisen istumisen välttäminen, mahdollisuus rauhoittua ja levätä, monipuolinen, terveellinen ja riittävä ravinto, kiireettömyys, selkeä ja joustava päivän rakenne• fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus: kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelmat, sovittelu, turvallisuuden edistäminen ja turvallisuuskasvatus• ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntapa: vastuullinen suhtautuminen luontoon, välineiden ja tilojen yhteiskäyttö, kohtuullisuus, säästäväisyys, korjaaminen, uusiokäyttö

Kuvio 5. Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja sisällöt

Kuusamon kaupunkistrategian mukaisesti yksi kaupungin menestystekijä on rakkaus luontoon ja lähimmäiseen, johon sisältyy lähimmäisen kunnioittaminen sekä luo tunteen että yhteisöön on turvallista kuulua. Tähän liittyy kiusaamisen nollatoleranssi. Kiusaamiselta suojaamiseen halutaankin kuusamolaisessa varhaiskasvatuksessa kiinnittää erityistä huomiota.

Kiusaamiselta suojaaminen

Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen on varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävä. Hyvän yhteishengen ylläpitäminen ja keskinäinen tuki muodostavat kasvatusilmapiiristä sellaisen, että kiusaamisesta on helppo kertoa ja siihen voidaan puuttua. Lapsiryhmässä kiusaamista ehkäistään satujen, kertomusten, keskusteluiden, yhteisten leikkien ja pienryhmätoiminnan kautta. Tasavertaisuuden, yhteistoiminnallisuuden ja osallisuuden periaatteet ovat tärkeitä kaikissa lapsiryhmän toiminnoissa.

Kiusaamisen ehkäiseminen on koko henkilökunnan tehtävä. Minkäänlaista kiusaamista ei tule hyväksyä. Varhaiskasvattajien on oltava herkkävaistoisia ja tarkkaavaisia; lapsen vihjeet ja kertomukset kiusaamisesta on otettava vakavasti. Myös lasten vanhemmilta tulee kysyä kiusaamiskokemuksista kasvatuskeskustelujen yhteydessä. Jokaisessa yksikössä laaditaan toimintamalli kiusaamiselta suojaamiseksi.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Oppimisympäristö käsittää fyysisen lähiympäristön, psyykkisen ilmapiirin sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen. Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuu ja velvollisuus on edistää kaikkien lasten hyvinvointia ja oppimista kaikissa ympäristöissä ja tilanteissa, joissa lasten kanssa toimitaan päivän aikana.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on suunnitella ja luoda oppimisympäristö, jossa lapsen on mahdollista ennakoida tilanteita, tapahtumia ja aikuisten odotuksia. Pysyvät, toistuvat ja ennakoitavat asiat lisäävät lapsen turvallisuuden ja hallinnan tunnetta.

Hyvän oppimisympäristön tunnusmerkkejä ovat muuntuvuus, jatkuva havainnointi ja arviointi. Lasten osallisuus ympäristön suunnittelussa, lapselle ominaisten toimintatapojen toteutuminen, pienryhmätoiminnan mahdollistuminen, esteettömyys sekä esteettisyys ja viihtyisyys ovat elementtejä hyvälle kasvu- ja oppimisympäristölle. Henkilöstön tärkeä tehtävä on suunnittelun ja oman toimintansa avulla vähentää kiirettä, rauhattomuutta ja melua. Lapsen ajatusten, kokemusten ja taitojen syntyminen vaatii aikaa ja rauhaa. Kiireetön ja rauhallinen ilmapiiri edistää koko yhteisön hyvinvointia. Ympäristön turvallisuus on kaiken perusta. Ympäristöllä voidaan vaikuttaa kannustavasti lapsen omatoimisuuteen.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

HYVÄ FYYSINEN YMPÄRISTÖ

- * Lapselle ominaiset tavat toimia toteutuvat.
- * Lapsen mielenkiinto, uteliaisuus ja innostus kokeilemiseen ja oppimiseen herää.
- * Leikki ja muu toiminta voidaan eriyttää pienempiin ryhmiin. Lapsella on tilaa leikkiin ja rauhoittumiseen.
- * Lasten leikin kehitysvaiheet on otettu huomioon leikki-ympäristössä.
 - * Lapsen osallisuus sekä suunnitteluun että arviointiin mahdollistuu.
- * Sisä- ja ulkotilojen välineistö on rikas, monipuolinen ja lasta leikkimään ja tutkimiseen houkutteleva ja innostava.
- * Leikki- ja toimintavälineistö on ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia sekä lasten saatavilla ja käytössä.
- * Hyödynnetään lähiympäristöä, luontoa ja vuodenaikojen vaihtelua.

HYVÄ PSYKKINEN YMPÄRISTÖ

- * Lapsille puhutaan myönteiseen äänensävyyn ja otetaan katsekontakti.
- * Kuunnellaan ja tunnistetaan lapsen huolenaiheita ja vastataan niihin lämpimästi.
- * Lasten erilaisuus tunnistetaan, otetaan huomioon ja hyväksytään.
 - * Lapsille osoitetaan lämpöä ja kiintymystä.
- * Lapset saavat lohtua ja pääsevät syliin sitä tarvitessaan.
- * Lasten mielipiteitä, kysymyksiä ja toiminta-aloitteita kuunnellaan ja niihin vastataan.
 - * Lasten itsetuntoa tuetaan kehumalla, rohkaisemalla ja tarjoamalla onnistumisen mahdollisuuksia.
- * Kasvattajat arvostavat arjen kaikkia tilanteita lasten oppimisen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeinä tilanteina ja toimivat niissä lasten oppimista ja hyvinvointia edistäen.

HYVÄ SOSIAALINEN YMPÄRISTÖ

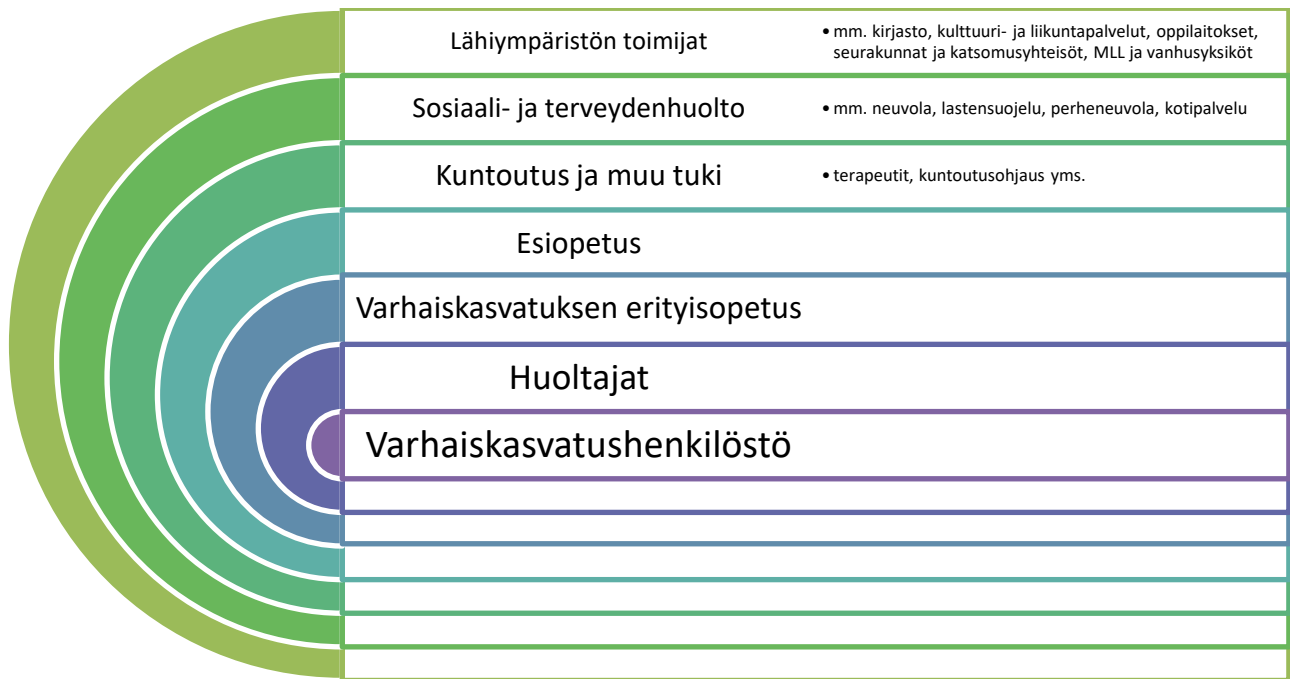
- * Kasvattajien keskinäinen vuorovaikutus on hyväksyvää, positiivista ja toimii mallina lapsille.
- * Kasvattajat edistävät hyvän ilmapiirin syntymistä ja luovat lapsille mahdollisuuden kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta.
- * Kasvattajat vaalivat lasten ystävyys-suhteiden rakentumista ja jatkuvuutta.
- * Lasten keskinäisiä sosiaalisia suhteita tuetaan.
- * Henkilöstön ja vanhempien vuorovaikutus on arvostavaa ja avointa ja vanhemmat nähdään tärkeänä osana sosiaalista yhteisöä.
- * Erilaisia mielipiteitä kuunnellaan ja kunnioitetaan ja niistä keskustellaan rakentavasti.

Varhaiskasvatusympäristön arviointi (sovellettu; Ediva)

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyössä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on omalta osaltaan mahdollistaa hyvä ja turvallinen lapsuus yhteistyössä perheen sekä muiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteistyön tavoitteena on yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen.

Yhteistyötä tehdään oman toimialan kesken sekä muiden toimialojen ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Oheisessa kuviossa on esitetty Kuusamon varhaiskasvatuksen keskeisimmät yhteistyötahot.

Kuvio 6. Varhaiskasvatuksen keskeisimmät yhteistyötahot

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja siirtymävaihe kotoa varhaiskasvatukseen

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa ja se edellyttää henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyö on luottamuksen rakentamista yhdessä huoltajien, lapsen ja kasvatushenkilöstön kesken. Tämä edellyttää huoltajien ja henkilöstön keskinäistä ymmärrystä, tukemista ja avointa vuoropuhelua. Yhteistyön lähtökohtana on lapsi ja hänen kokemusmaailmansa. Yhteistyön tavoitteena on luoda yhteinen ymmärrys lapsen elämästä. Huoltajat opastavat henkilöstöä oman lapsensa lapsuuden polulle: heillä on ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu ja he ovat lapsensa asiantuntijoita.

Yhteistyössä on tärkeää, että huoltajat ja henkilöstö sitoutuvat toimimaan yhdessä, tasavertaisina sekä toisiaan kunnioittaen. Perheiden ja lasten aito kuuleminen, mielipiteiden arvostaminen ja huomioiminen tukevat vuorovaikutuksen onnistumista. Yhteistyö rakentuu pienistä palasista tukeaksi kokonaisuudeksi.

Yhteistyö on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusyksikköä tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Yhteistyö vaatii jatkuvaa arjen työtä; se on prosessi, asenne ja olemisen tila. Kuusamolaisessa varhaiskasvatuksessa toteutetaan yhteistyötä ja huoltajien osallisuutta muun muassa seuraavin arki-työn menetelmin:

- Ennen varhaiskasvatuksen aloitusta perheillä on mahdollisuus tutustumiskäynteihin ja keskusteluihin lapselle nimetyn vastuukasvattajan kanssa. Tutustumiskäynnit aloituskeskusteluineen ovat pohjana yhteistyölle.

- Tavoitteena on, että vastuukasvattaja vastaanottaa lapsen ja perheen, tutustuu heihin sekä tutustuttaa perheen käytännön asioihin. Vastuukasvattaja on lapselle turvallinen aikuinen, joka luo vahvimman vuorovaikutussuhteen lapseen ja perheeseen varhaiskasvatuksen alkuvaiheessa. Vastuukasvattaja toimii myös ”siltana” ryhmän toisiin aikuisiin ja lapsiin perehdyttäessä uuteen ympäristöön. Lähtökohtana on lapsen perusturvallisuudesta huolehtiminen ja luottamuksellinen yhteistyö.
- Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa sovitaan yhteistyökäytännöistä perheen yksilöllisten toiveiden ja tarpeiden mukaisesti.
- Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.
- Tavoitteena on luottamuksellinen ja avoin vuorovaikutussuhde. Huoltajat pidetään ajan tasalla oman lapsensa kehityksestä ja varhaiskasvatuksen toiminnasta päivittäisten keskustelujen avulla.
- Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea. Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.
- Yksikkökohtaisesti järjestetään vanhempainiltoja ja muita yhteisiä tapahtumia.
- Lasten huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä.
- Lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemiseksi Kuusamossa toimitaan Lapset puheeksi -menetelmän periaatteiden mukaisesti (ks. kappale Monialainen yhteistyö).

Yhteistyötä tehdään erilaisten tapahtumien ja projektien muodossa.

Siirtymävaiheet varhaiskasvatuksen aikana

Lapsen vaihtaessa varhaiskasvatusryhmästä toiseen, varhaiskasvatusyksiköstä toiseen tai, jos hän käyttää varahoitoa tai kahta eri varhaiskasvatuspaikkaa, on tärkeää siirtää riittävä tieto lapsen kehityksen ja oppimisen näkökulmasta.

Lapsen muuttaessa eri paikkakunnalle, hänen asiakirjansa kopiot siirtyvät pyydettäessä viranomaiselta viranomaiselle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen arkistoidaan. Huoltajat voivat halutessaan pyytää kopion lapsensa varhaiskasvatussuunnitelmasta.

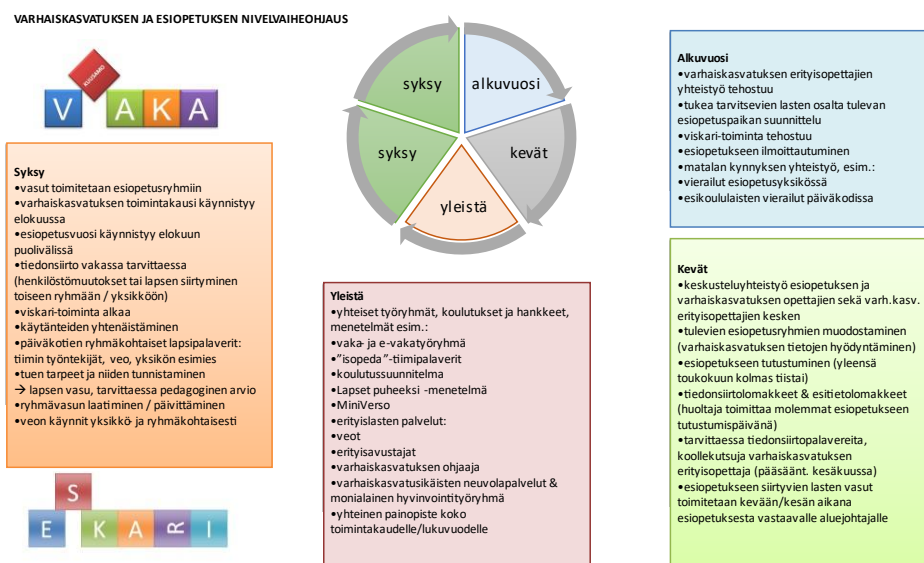
Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä on oikeus salassapitovelvollisuuden estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisille sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen toteuttamisen kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen.

Tietoa siirretään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman välityksellä. Tietoa voidaan siirtää huoltajan kanssa sovitusti myös tiedonsiirtolomakkeiden, palaverien, keskusteluiden, puheluiden ja tutustumiskäyntien avulla.

Nivelvaihe esiopetukseen

Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tukevan jatkumon. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on omalta osaltaan mahdollistaa hyvä ja turvallinen lapsuus yhteistyössä perheen ja muiden tahojen kanssa.

Nivelvaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen kiinnitetään huomiota yhteistyöhön ja tiedon siirtymiseen. Varhaiskasvatuksen opettaja tai muu henkilöstön jäsen ja huoltaja käyvät keväällä ennen esiopetuksen tutustumispäivää lapsesta keskustelun, jonka yhteydessä täytetään tiedonsiirtolomake varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Huoltajat toimittavat lomakkeen esiopetusyksikköön tutustumispäivänä. Myöhemmin keväällä tai kesällä esiopetukseen siirtyy myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Nämä asiakirjat toimivat pohjana esiopetuksen oppimissuunnitelmalle. Tarvittaessa pidetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan järjestämiä tiedonsiirtopalavereita.

Kuvio 7. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen nivelvaiheen ohjauksen vuosikello

Monialainen yhteistyö

Varhaiskasvatuksen monialainen yhteistyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Yhteistyön tarkoituksena on edistää ja vahvistaa monialaisen tiedon hyödyntämistä lasten kanssa toimittaessa. Yhteistyö perustuu verkostojen yhteistyörakenteiden ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Yhteistyön välineenä käytettäviä lomakkeita ja malleja päivitetään aika ajoin.

Verkostoyhteistyö toteutuu sekä lapsen kehityksen seurannassa, lapsen tarvitseman tuen suunnittelussa, toteuttamisessa että työntekijöiden välisessä konsultaatiossa. Yhteistyön kautta lapsen kokonaisvaltainen kehitys tulee näkyväksi sekä huoltajille että työntekijöille. Monialainen yhteistyö tapahtuu aina vanhempien luvalla.

Varhaiskasvatuksen yhteistyö painottuu eri toimijoiden kesken. Neuvolan kanssa yhteistyö toteutuu kaikkien varhaiskasvatusikäisten lasten määräaikaisina terveystarkastuksina. Kuusamossa vanhemmat ja lapsen vastuukasvattaja varhaiskasvatuksessa täyttävät yhdessä 4-vuotiaan lapsen kehityksen seurantalomakkeen, joka käsitellään 4-vuotistarkastuksen yhteydessä neuvolassa.

Kuusamon kaupungissa käytetään THL:n kehittämää Lapset puheeksi -toimintamallia, johon sisältyy Lapset puheeksi -keskustelu huoltajan ja varhaiskasvattajan kesken. Menetelmän tavoitteena on rakentaa lapsen kasvua ja kehitystä tukevaa arkea kotona, varhaiskasvatuksessa ja vapaa-ajalla. Lapset puheeksi -keskustelu käydään, kun lapsi on 2-vuotias sekä erilaisissa lapsen elämään liittyvissä muutostilanteissa. Tarvittaessa järjestetään Lapset puheeksi -neuvonpito. Huoltajat päättävät, ketkä osallistuvat neuvonpitoon. Kuusamon varhaiskasvatushenkilöstöä on koulutettu ja koulutetaan Lapset puheeksi -menetelmän käyttöön.

Sosiaalihuoltolain mukaan perhettä ja lasten kasvua tulee tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Perheellä on mahdollisuus saada tai pyytää tarvittaessa sosiaalipalveluja (kotipalvelu, tuki-perhe, perheneuvola) kasvatustehtävänsä tueksi. Palvelujen tarjoamisen yhteydessä on mahdollista tehdä palvelutarpeen arviointi. Jos lapsi on sosiaalihuoltolain perusteella erityistä tukea tarvitseva, palvelutarpeen arvioinnin tekee sosiaalityöntekijä yhteistyössä vanhempien kanssa tehdyn pyynnön perusteella.

Jos lapsen kasvusta, kehityksestä tai huolenpidosta nousee erityinen huoli, varhaiskasvattajan velvollisuus on tehdä lastensuojeluilmoitus. Myös tässä tilanteessa on mahdollista tehdä pyyntö lastensuojelutarpeen arvioinnista yhteistyössä vanhempien kanssa. Jos vanhemmat eivät ole suostuvaisia yhteiseen pyyntöön, varhaiskasvattajan tulee lastensuojelulain mukaan tehdä lastensuojeluilmoitus.

Kuusamon varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyöhön on rakennettu toimintamalli, jota sovelletaan, kun kyseessä on varhaiskasvatus lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Mallissa painottuvat ennaltaehkäisevä työ, selkeä vastuun- ja tehtävien jakaminen toimijoiden kesken ja sujuva tiedonsiirto. Monialaisen keskustelun pohjalta laaditaan suunnitelma siitä, mitä varhaiskasvatukselta odotetaan kyseisen lapsen ja perheen kohdalla. Keskusteluun osallistuvat lapsen vanhemmat, varhaiskasvatuksen työntekijä ja sosiaalityöntekijä sekä mahdolliset muut toimijat kuten varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai terveydenhoitaja. Malli tukee aikuisten yhteisvastuullista huolenpitoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta.

Perheneuvola palvelee etsittäessä ratkaisuja lapsen ja nuoren kehitykseen ja kasvatukseen, vanhemmuuteen tai parisuhteeseen liittyviin pulmiin. Vanhemmat voivat varata ajan perheneuvolaan itse tai lähete voidaan tehdä yhdessä varhaiskasvattajan kanssa.

Kuusamossa lapsiperheiden ympärillä on erilaisia monialaisia yhteistyöryhmiä, joissa varhaiskasvatus on mukana. Niiden tavoitteena on kehittää lapsiperheiden palveluita paikkakunnalla ja tukea inklusiivisten toimintatapojen kehittämistä ja toteuttamista varhaiskasvatuksen arjessa.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Kuusamon varhaiskasvatus on mukana kehittämässä alueen varhaiskasvatustoimintaa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa mahdollisuuksien mukaan.

Yhteistyön toimivuutta ja malleja arvioidaan säännöllisesti ja moniammatillisten työryhmien rakenteita ja tavoitteita kehitetään tarpeiden mukaisesti.

4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteutumista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 7) tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan kautta. Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 8. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on keskeinen työmenetelmä varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Kyseessä on varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun pohjana toimiva jatkuva prosessi. Dokumentoinnin tarkoituksena on turvata lapsilähtöinen toiminta varhaiskasvatuksessa. Esimerkiksi oppimisympäristöjä, toiminnan tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä sekä työtapoja voidaan jatkuvasti muokata vastaamaan lasten tarpeita ja kiinnostuksen kohteita. Pedagogisten dokumenttien ja havaintojen tarkastelu antaa pohjaa pedagogisen toiminnan arvioinnin lisäksi myös henkilöstön toiminnan itsearviointiin.

Pedagoginen dokumentointi tarkoittaa käytännössä esimerkiksi valokuvia, piirustuksia ja henkilöstön havaintoja lapsista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa tätä prosessia. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saadaan monipuolisesti ja konkreettisesti tietoa lapsen sen hetkisestä

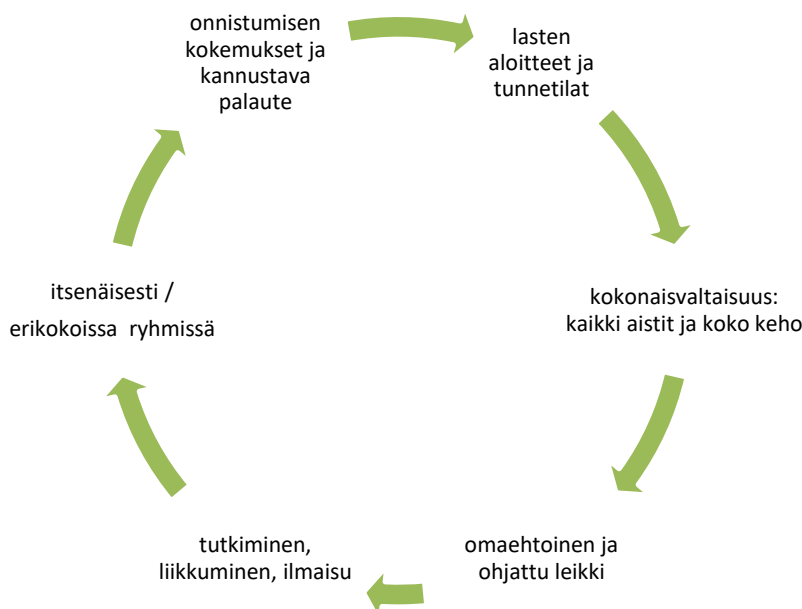
elämästä, kehityksestä, ajattelusta, oppimisesta sekä lapsiryhmän toiminnasta ja keskinäisistä suhteista. Myös lapsen kiinnostuksen kohteet ja lapselle annettavan tuen tarpeet tulevat näkyviksi. Pedagogisen dokumentoinnin avulla lapset ja huoltajat pääsevät osallisiksi toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen.

Suunnitelmallisen pedagogisen dokumentoinnin avulla varhaiskasvatuksen henkilöstön tavoitteena on oppia tuntemaan lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välistä vuorovaikutusta. Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Varhaiskasvatuksessa ohjattu ja lasten omaehtoinen leikki sekä havainnolliset, lasten aktiivisuutta ja luovuutta edistävät työtavat ovat olennainen osa toimintaa. Työtapojen valinnassa korostuu kokemuksellisuus ja toiminnallisuus. Varhaiskasvatuksessa työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde.

Työtavat valitaan ja niitä käytetään tarkoituksenmukaisesti huomioiden lapset yksilöinä ja ryhmänä. Lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja työtapojen valintaan. Varhaiskasvatusyksiköistä tulee löytyä riittävästi leikkiin ja opetteluun soveltuvia materiaaleja ja välineitä. Myös digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Eriyttäminen mahdollistuu luontevasti valitsemalla sopivat työtavat. Työskentelyn tavoitteena on tukea lasten myönteisen itsetunnon kehittymistä – toisin sanoen on tärkeää luoda onnistumisen kokemuksia ja antaa kannustavaa palautetta. Työtapoja valitessa huomioidaan seuraavia seikkoja (kuvio 8):

Kuvio 9. Työtavan valinnassa huomioitavaa

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on jokapäiväinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää.

Leikkiessään lapsi on aktiivinen toimija, hän oppii uusia asioita ja taitoja, hahmottaa ympärillään olevaa maailmaa ja työstää kokemuksiaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Leikin avulla lapsi rakentaa käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan sekä ymmärtämään toisia. Leikin kautta lapsi omaksuu tiedostamattaan yhteisönsä sääntöjä ja sopimuksia. Yhteisöllisyys kasvaa vahvistaen positiivista ilmapiiriä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on antaa lapsen omaehtoiselle ja ohjatulle leikille aikaa, tilaa ja mahdollisuuksia kehittyä. Kasvattajien tehtävä on muokata ja rikastuttaa leikkiympäristöä siten, että kaikilla lapsilla on fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen tila leikkiä. Leikin tukemisessa on keskeistä kyky vastata tarkoituksenmukaisesti lasten suoriin ja epäsuoriin leikkialoitteisiin. Kasvattajan läsnäolo ja osallistuminen leikkitalanteissa lisää lasten turvallisuutta ja mahdollistaa inklusiivisten periaatteiden mukaisen leikin ohjaamisen ja rikastuttamisen sekä konfliktitilanteiden selvittämisen. Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttavat myös kasvattajia ymmärtämään lasten leikkejä, muun muassa erilaiset pelit ja välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia.

Lapsen kasvusta ja oppimisesta kasvattajat saavat tärkeää tietoa havainnoimalla ja dokumentoimalla leikkiä. Leikissä lapsi harjoittelee taitoja, joita hän on oppimassa. Havaintoja hyödynnetään leikin ja toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Dokumentoinnilla haastetaan myös kasvattajia keskustelemaan ja arvioimaan omaa toimintaansa. Keskustelemalla havainnoista huoltajien kanssa voidaan edistää leikin jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

Kuvio 10. Varhaiskasvatuksen oppimisen alueet

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja sisällöt on kuvattu oppimisen alueina. Lukujen alkuun on kirjattu varhaiskasvatuksen yhteisiä tavoitteita ja sisältöjä. Lukujen lopussa oppimisen alueet on jaettu yksityiskohtaisempiin sisältöihin sekä tuotu niihin paikallinen näkökulma.

4.5.1 Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kielten rikas maailma

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohdita sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisiä ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Vuorovaikutustaidot: lapsen kuuleminen ja ymmärtäminen sekä aloitteisiin vastaaminen, non-verbaaliin viestintään reagoiminen, kommunikoimaan kannustaminen ja kuuntelemaan opetteleminen

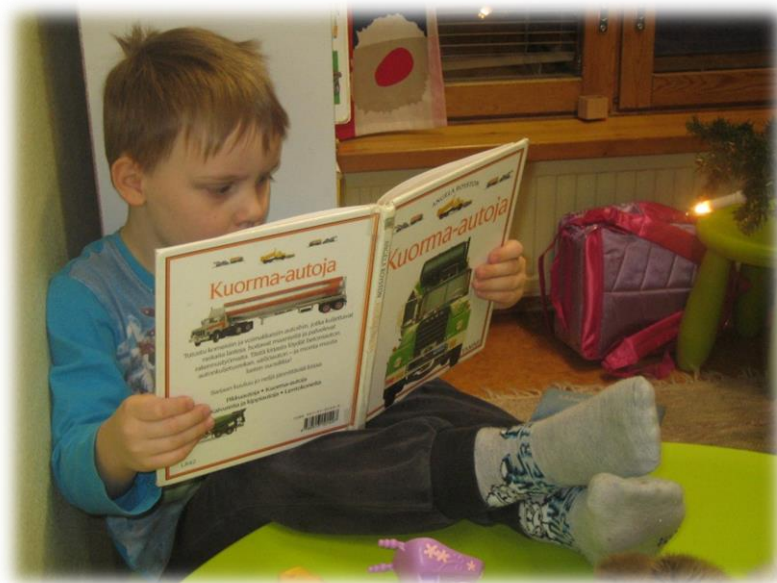
Kielen ymmärtämisen taidot: runsas kielellinen mallintaminen ja sanallistaminen, selkeä puhemalli, kuvaileva ja tarkka kieli, tarvittaessa apuvälineet esim. kuvat, esineet, tukiviittomat, tietotekniikka

Puheen tuottamisen taidot: puhumaan rohkaiseminen, äänensävyjen ja -painojen huomioiminen, lapsen haastaminen puhumaan, kuvailemaan ja kertomaan asioita

Kielen käyttötaidot: kertominen, selittäminen ja puheen vuorottelemine sekä keskustelemisen, kuuntelemisen, vastavuoroisuuden ja puheen ymmärtämisen taitojen harjoittelu

Kielellinen muisti ja sanavarasto: uusien sanojen ja käsitteiden opettelu, sanojen ja tekstien merkitysten pohdiskelu ja pyrkimys kielellisen ilmaisun monipuolisuuteen esim. lorut, laululeikit, kielellinen leikkittely

Kielitietoisuuden kehittyminen: kiinnostuksen luominen suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan, lähiympäristön eri kielten havainnointi, sanojen merkitysten, kielen muotojen ja rakenteiden tutkiskelu esim. sanat, tavut, äänteet

Oma hetki kirjan parissa.

4.5.2 Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen** sekä **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

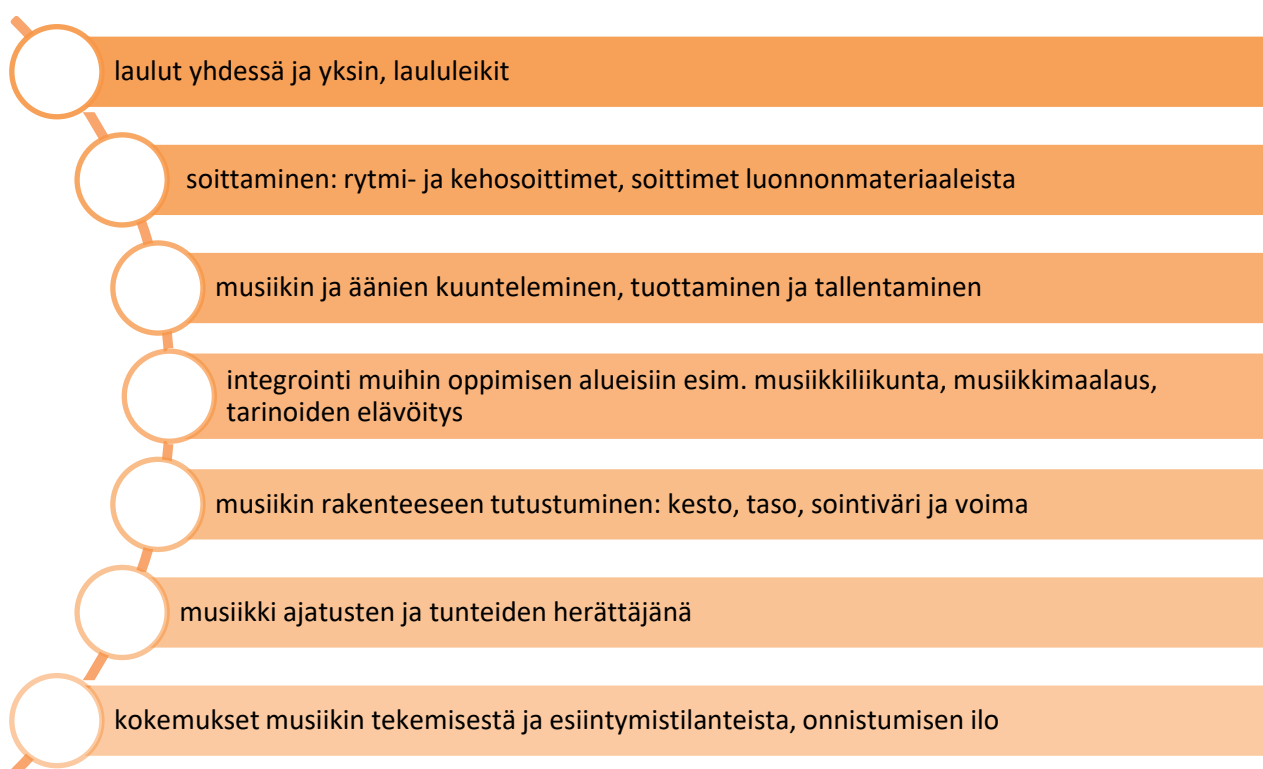
Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Musiikillinen ilmaisu

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallinen ilmaisu

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Kuvan tekemisen taitojen kehittäminen moniaistisesti lähiympäristöä hyödyntäen

piirtäminen ja maalaaminen: esim. lyijykynä, puuvärit, tussit, vahavärit, hiili, vesivärit, sormivärit, pullovärit ja erilaiset maalit

askartelu: leikkaus ja liimaus

digitaalisen osaamisen kehittäminen (kuvien ja videoiden kuvaaminen)

median hyödyntäminen: esim. kuvat, kirjat, lehdet, tietokoneet, kamera

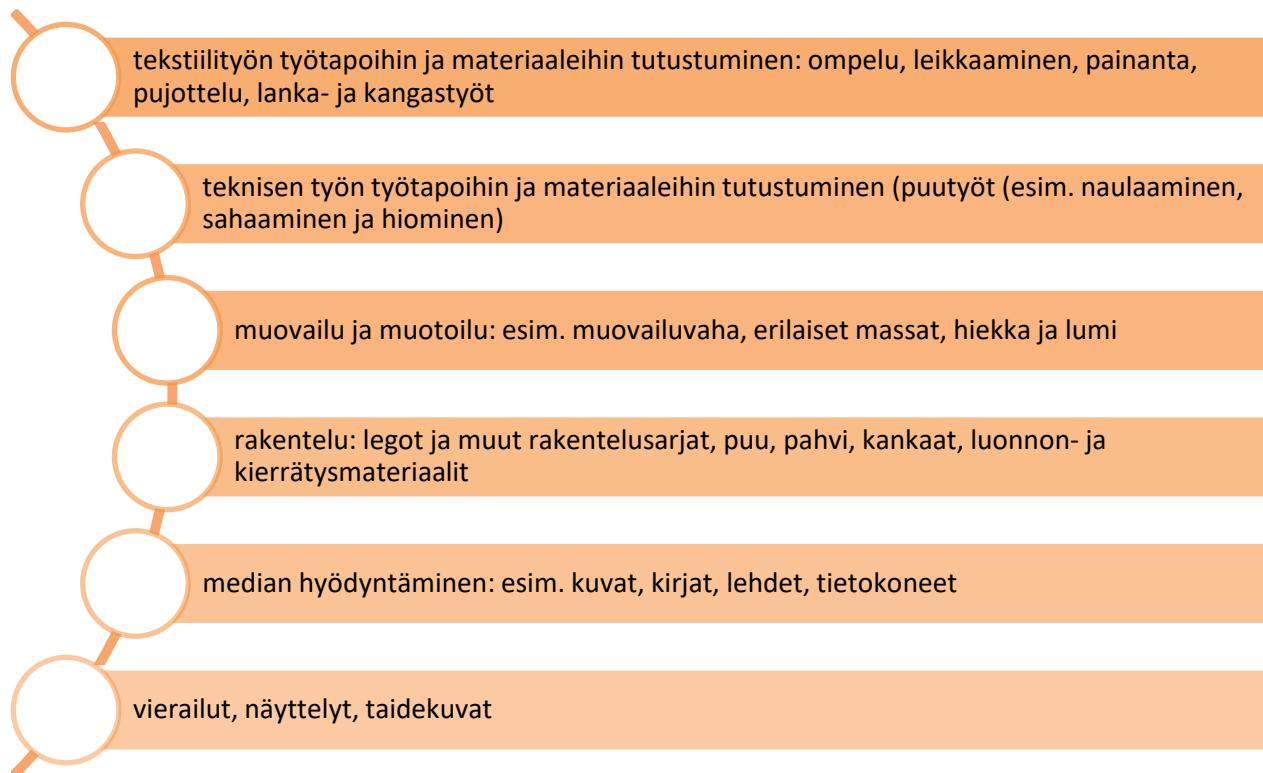
vierailut, näyttelyt, taidekuvat

Taiteilutuokiolla

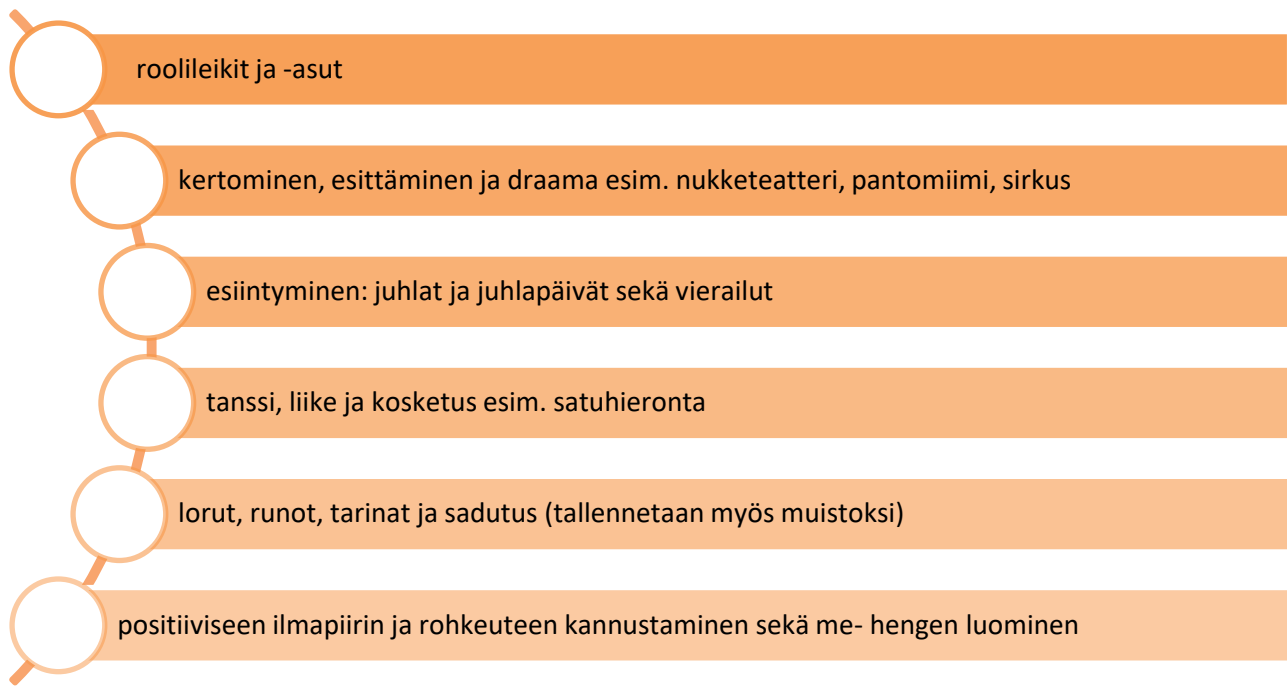
Käsityöllinen ilmaisu

Lasten suunnittelutaitoja, luovaa ongelmanratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja teknikkoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät.

Sanallinen ja kehollinen ilmaisu

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstitään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

*"Hiiri mittaa maailmaa,
 männynneulasella.
 Heinäkorrella punnitsee,
 kovin mieltii, mittailee.
 Järkeänsä käyttää,
 isolta maailma näyttää."*

4.5.3 Minä ja meidän yhteisömmme

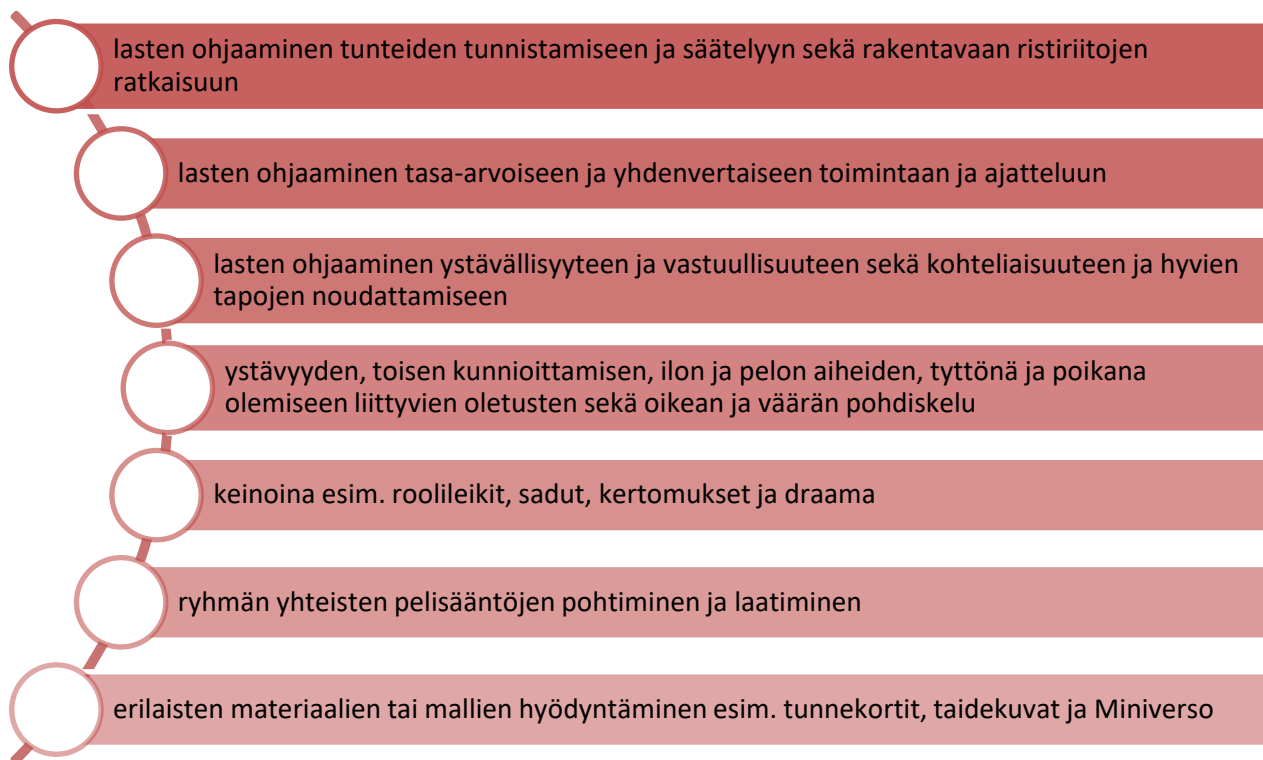
Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja

lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettinen ajattelu

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Katsomuskasvatus

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

- tutustuminen lapsiryhmässä ilmeneviin uskontoihin ja katsomuksiin
- kirkkovuoden uskonnolliset tai katsomukselliset juhlat
- ajankohtaiset tapahtumat tai vierailut, esim. arkipyhäkoulut ja kirkkovierailut
- lasten ohjaaminen kunnioittamaan ja ymmärtämään erilaisia katsomuksellisia perinteitä, tapoja ja käsityksiä
- lasten esittämien elämäkysymysten pohtiminen ja ihmettely yhdessä

Kirkollisiin juhliin, kuten kasteeseen eläydytään roolileikin avulla.

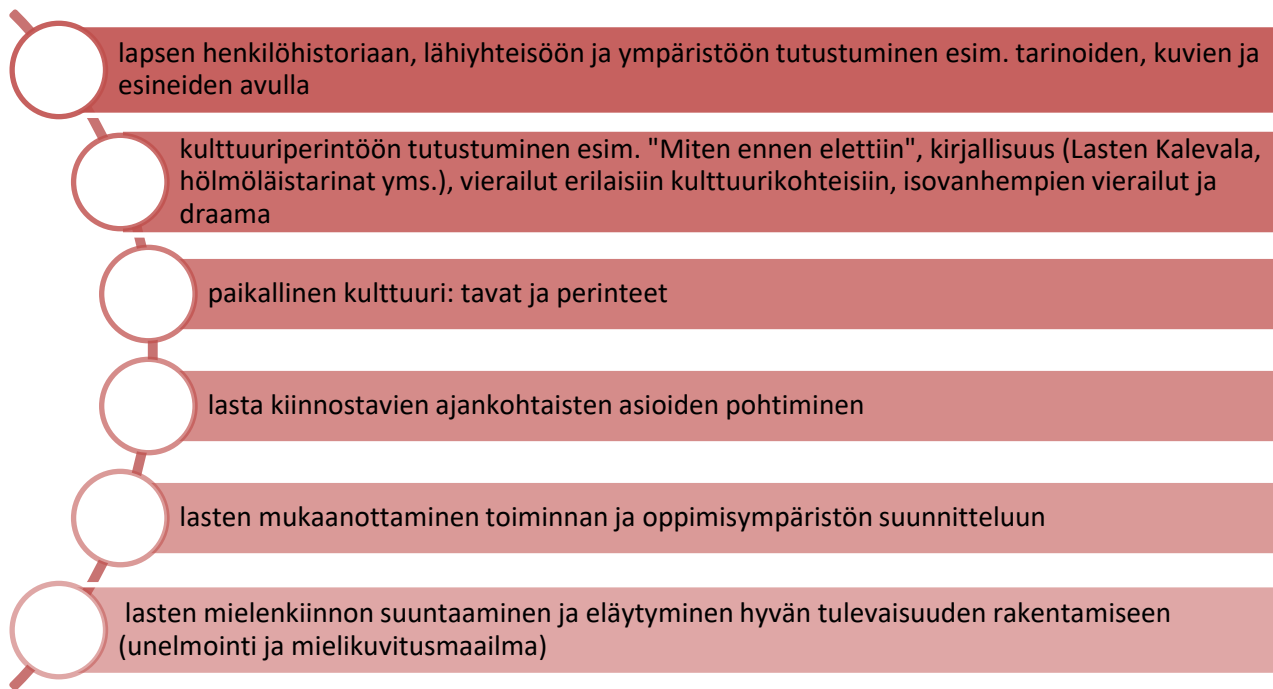
Lähiyhteisön menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

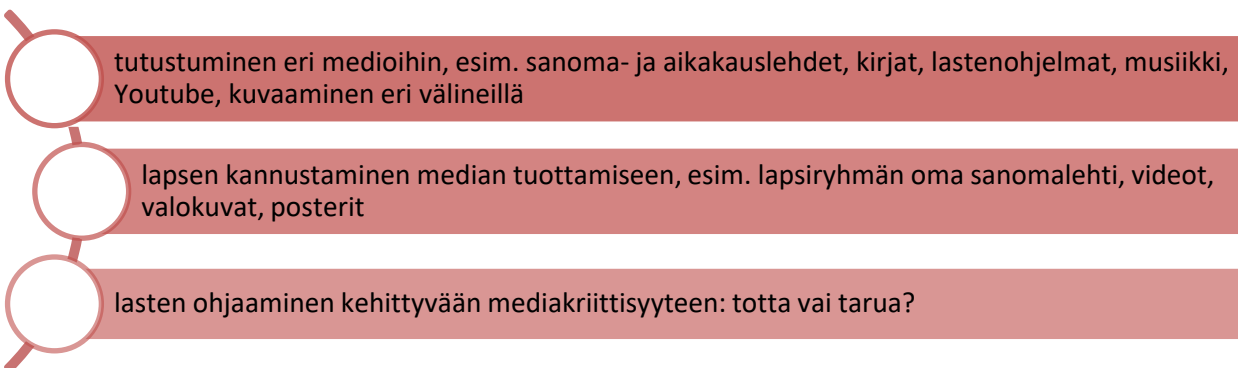
Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Mediakasvatus

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

4.5.4 Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

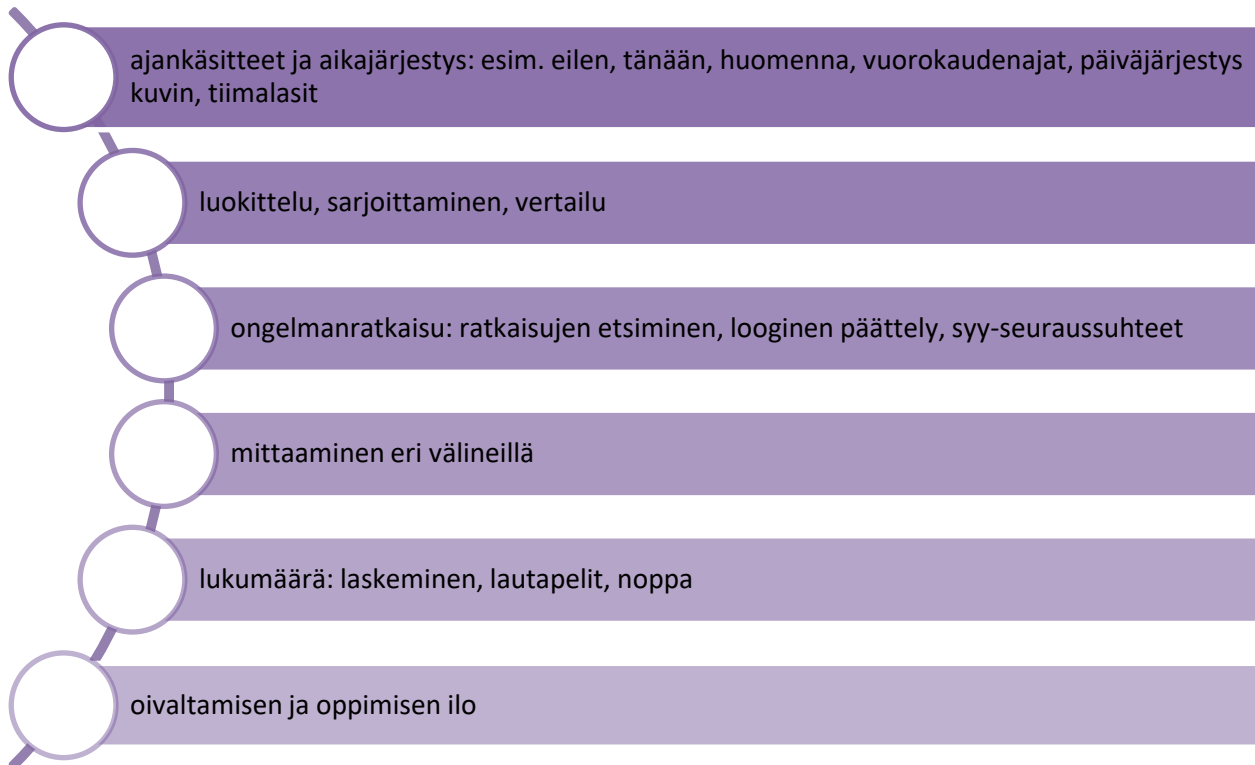
Matemaattinen ajattelu

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla. Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojä havainnoimalla.

Varhaiskasvatuksessa matematiikan oppiminen on toiminnallista ja leikinomaista.

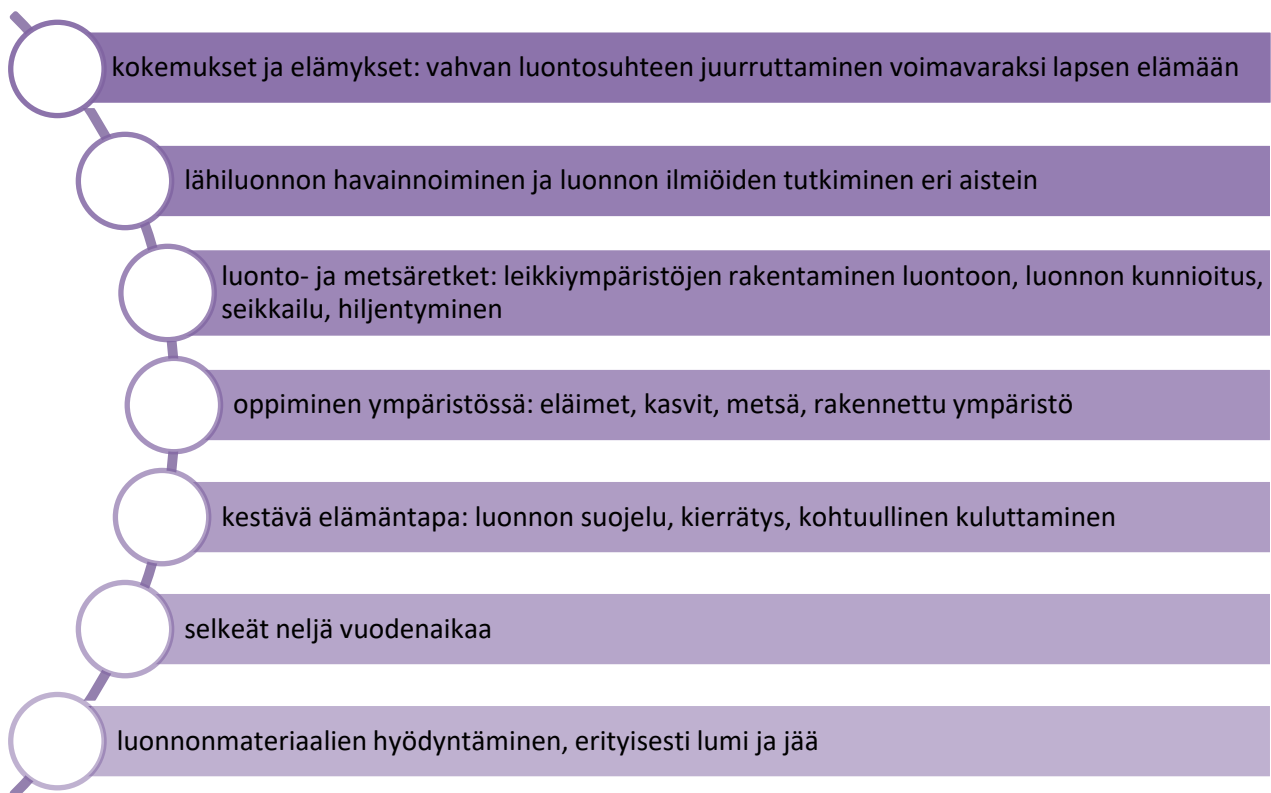

Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväan elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin ja siten kokemaan, että omilla teoillaan voi vaikuttaa. Tavoitteena on, että lapsi ei koe kantavansa liian suurta vastuuta kestäväan elämäntavan ylläpitämisestä.

Retket suuntautuvat usein lähiympäristöön, retkievät maistuvat aina.

Teknologiakasvatus

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

lasten arjessa esiintyviin teknisiin laitteisiin ja niiden toimintaperiaatteisiin tutustuminen

omakohtaiset kokemukset: projektit, rakentelu, purkaminen, laitteiden toiminnan tutkiminen

tilaa lasten omille ideoille, pohdinnoille, oivalluksille, kokeilulle ja ratkaisuille

4.5.5 Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

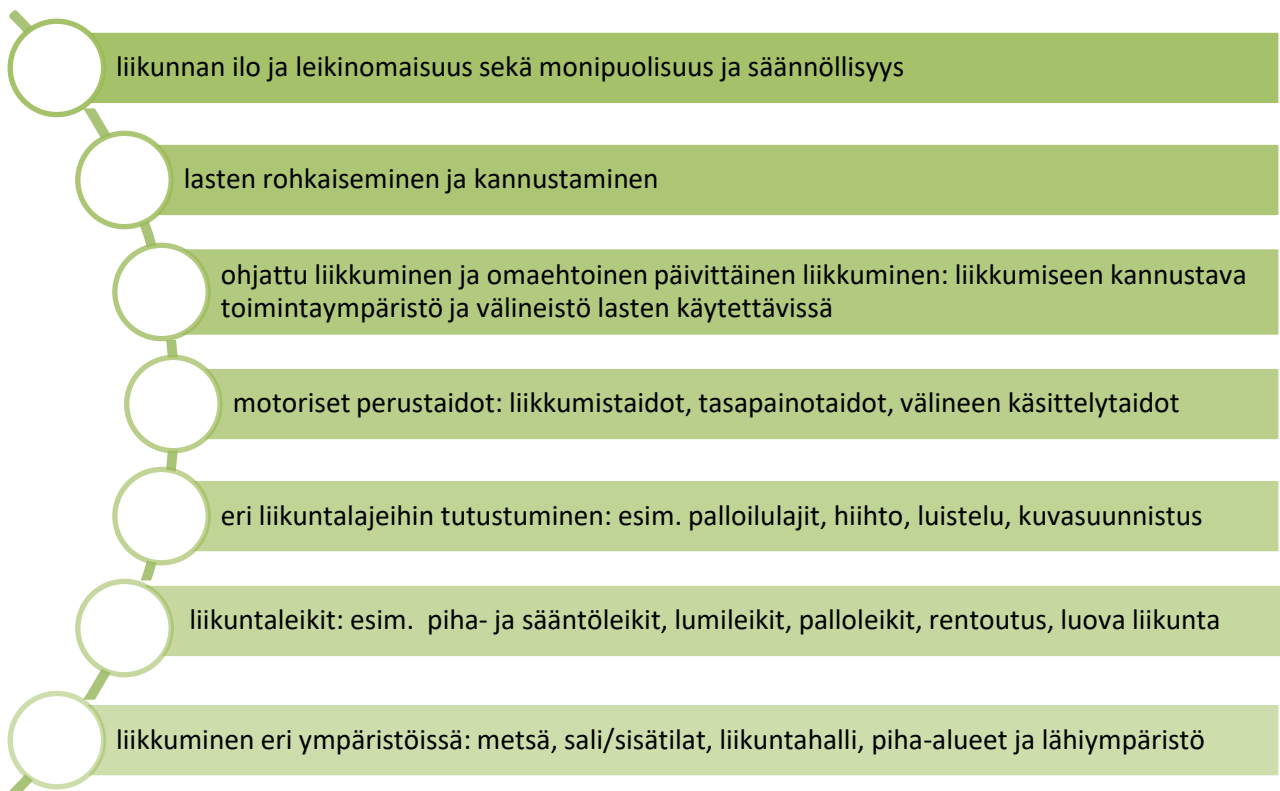
Liikunta on tärkeä osa päivittäistä ulkoilua.

Liikkuminen

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

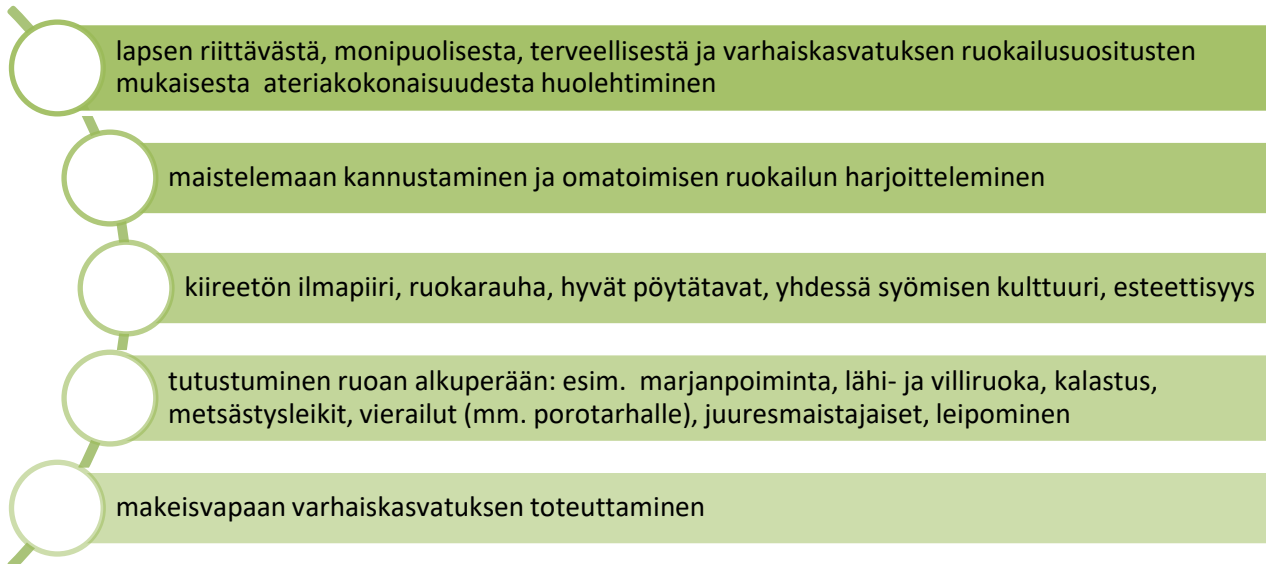
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatus

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Paikallisten marjojen hyödyntäminen: poimitaan, maistellaan, leivotaan jne.

Terveys ja turvallisuus

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

- hyvinvointi ja terveys: esim. päivärytmi, rutiinit, levon merkitys, säänmukainen pukeutuminen, hyvien ihmissuhteiden merkitys
- hygienia: esim. käsihygieniasta huolehtiminen, WC- taitojen opettelu
- fyysinen turvallisuus: esim. pihäsäännöt, huomioliivit, "oman paikan naru", liikenneturvallisuuskasvatus lähiympäristössä, yksikkökohtaiset pelastus- ja turvallisuussuunnitelmat
- psyykinen turvallisuus: esim. lapsiryhmän omat säännöt, ryhmäkohtaiset kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat, Lapset puheeksi -menetelmä
- materiaalien ja toimintamallien hyödyntäminen: esim. Lapsen mieli -materiaali, tunnekortit, Miniverso

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Lapsen mahdollisuus oman kulttuuri-identiteetin vahvistamiseen toisten lasten kanssa on oleellinen osa varhaiskasvatusta. Kasvattajayhteisö vastaa siitä, että lapsi tulee kuulluksi ja nähdyksi tasa-arvoisesti lapsiryhmässä eri kieli- ja kulttuuritaustat huomioiden ja lasta rohkaistaan vuorovaikutukseen erilaisissa kasvat- ja opetustilanteissa. Lapsen oman kulttuuri-identiteetin ja äidinkielen vahvistamista korostetaan vanhempien kanssa käytävissä yhteistyökeskusteluissa.

Vieraskielisen ja monikielisen lapsen kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteetin ja itsetunnon kehitystä tuetaan kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa, joissa varhaiskasvatuksen henkilökunta ja toiset lapset toimivat kielen oppimisen mallina. Lapsi kohdataan yksilöllisten tarpeidensa, persoonallisuutensa ja perhe-kulttuurinsa mukaisesti.

Suomen kielen oppimisen pohjana on lapsen äidinkielen säilyminen ja kehittyminen. Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen kieleen tutustumista ja opettelua ei rinnasteta varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen. Yhteistyökeskusteluissa lasten vanhempien kanssa on mahdollisuus käyttää Monetra Oy Tulkkipalvelun kielipalveluita.

Kuusamossa eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään muun varhaiskasvatuksen yhteydessä tukien lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutumista ja hyvinvoinnin edistämistä kehitetään kunnassa laaditun kotouttamisohjelman mukaisesti. Maahanmuuttajalasten varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja tavoitteet löytyvät Kuusamon kaupungin kotouttamisohjelmasta.

5 Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty (Varhaiskasvatustalaki 15a§). Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatukseen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki on kiinteä osa laadukasta varhaiskasvatusta ja myös varhaiskasvatuksessa painotettavaa ennaltaehkäisevää, syrjäytymistä ehkäisevää ja hyvinvointia korostavaa työtettä. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksessa tuen suunnittelun ja järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä kehitykseen ja oppimiseen liittyvät tuen tarpeet. Yhteistyö lapsen, huoltajan, tiimin varhaiskasvatuksen henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken on erityisen tärkeää lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja sen arvioimisessa.

Pienen lapsen keskeiset toimintaympäristöt ovat koti ja varhaiskasvatus. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukeminen on siten merkittävää juuri näissä ympäristöissä. Varhaiskasvatuksessa tuki järjestetään osana lapsen arkea ja päivittäistä varhaiskasvatoimintaa yhteistyössä huoltajien kanssa. Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työkuviensa ja vastuidensa mukaan.

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan tehtävänä on tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Jokaisella lapsella on oikeus tulla hyväksytyksi omana itsenään ja ryhmän jäsenenä. Lapsen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa pyritään aina lapsen itsetunnon ja oppimisen ilon vahvistamiseen onnistumisten kautta, mikä edistää oppimista ja hyvinvointia. Lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä tuetaan kannustamalla häntä ja antamalla

mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin. Tarvittaessa varhaiskasvatus pyytää sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemusta, jos lapsen tarvitseman tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää.

Lapselle järjestetään tarpeen mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja, varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja sekä apuvälineitä.

Päätöksen tehostetusta tuesta tekee varhaiskasvatusjohtaja ja erityisestä tuesta kasvatus- ja sivistystoimenjohtaja esitysten pohjalta niin kunnallisen kuin yksityisen varhaiskasvatuspalvelujen osalta.

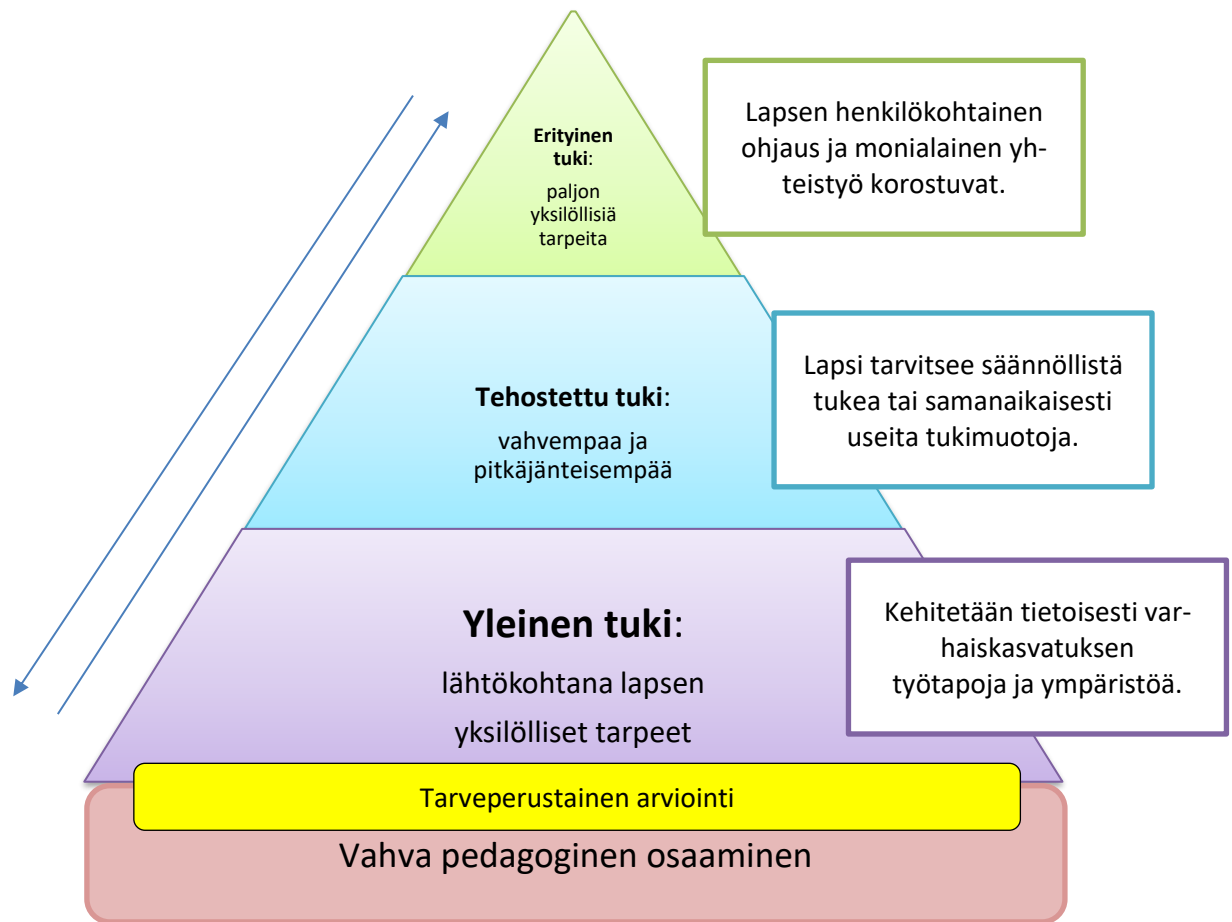
Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen, tuki suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapselle annettavan tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa sekä kunnallisessa että yksityisissä varhaiskasvatusyksiköissä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia erityisavustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että erityisavustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Kuvio 11. Tuen muodot

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on yhteydessä huoltajaan, jos lapsella ilmenee haasteita oppimisessa tai kehityksessä tai herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Yhteistyötä tehdään säännöllisesti esimerkiksi päivittäisten tapaamisten ja puheluiden välityksellä. Huoltajat osallistuvat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan kerran toimintakauden aikana sekä tarvittaessa useammin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on lapsen oma osuus, johon kirjataan lapsen ajatuksia ja toiveita. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja sen toteuttamisen muodoista. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tiedottaa huoltajia lasta koskevan tiedon käsittelystä (esim. tietojen

saannista ja niiden luovuttamisesta ja salassapidosta) sekä tuen tasoista ja tukimuodoista. Tarvittaessa käytetään tulkkia. Tiivis yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa edesauttaa tuen toteuttamisen tavoitteiden saavuttamista parhaalla mahdollisella tavalla.

Monialainen yhteistyö

Huoltajan ja monialaisen verkoston kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu, kun lapsella on tehostetun tai erityisen tuen tarve. Lapsen yksilöllisiä tavoitteita arvioidaan tällöin säännöllisemmin, vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Mikäli lapsen lähiajan tavoitteet laaditaan esimerkiksi Varsu- tai Portaati-arviointimenetelmän kautta, tapaamisia on useammin.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on alueensa jokaisen varhaiskasvatusryhmän kasvattajatiimin jäsen. Hän käy lapsiryhmissä ja osallistuu kasvattajatiimien kasvatustaluteluihin aina tarvittaessa. Yhteisenä työn tavoitteena on lapsen ja lapsiryhmän hyvinvointi sekä kehityksen ja oppimisen edistäminen ja tukeminen niin yleisen, tehostetun kuin erityisen tuen vaiheissa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii useampien monialaisten työryhmien jäsenenä, mikä tukee yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Paikallisella monialaisilla verkostoilla tarkoitetaan neuvolan, perheneuvolan, lapsiperheiden sosiaalityön, kotipalvelun, vammaisten lasten palvelun, lastensuojelun ja oppilaitosten opetus- ja opiskeluhoollon henkilöstöä.

Varhaiskasvatukseen on luotu toimintamallit yhteistyön vahvistamiseksi neuvolan sekä lastensuojelun kanssa (ks. luku 3.3). Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen on esitelty luvussa 3.3.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Kasvun ja oppimisen tuen suunnittelun lähtökohtana on lapsen tutustuminen, huoltajan kuuleminen ja keskustelu yhdessä monialaisen kasvattajatiimin kanssa. On tärkeää, että lapsi saa tukea niin kotona, varhaiskasvatuksessa kuin muissakin toimintaympäristöissä.

Varhaiskasvatuksen arjessa painopiste on ennaltaehkäisevässä näkökulmassa ja vaikeuksia pyritään ennaltaehkäistään erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Joustava ryhmien muuntelu, suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, oppimisympäristöjen muokkaaminen selkeäpäivärytmi tukevat kaikki lapsia. On tärkeää kiinnittää huomiota koko lapsiryhmän hyvinvointiin tukemalla lasten emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. Kaikkien lasten osallisuus ja osallistuminen omassa vertaisryhmässä mahdollistuu vuorovaikutuksen lapsen kanssa ja lasten kesken, vertaisryhmää hyödyntäen.

Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, lapselle suunnitellaan vahvemmat tuen muodot ja määritellään tuki tuen antamisen periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisen tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen ja toteutetaan osana varhaiskasvatuksen laadukasta perustoimintaa. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yleisen tuen toiminnan tavoitteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös.

Jokapäiväisten toistuvien arjen tilanteiden hyödyntäminen

- pukemistilanteet, ruokailu, ulkoilu, päivälepo, siirtymätilanteet, leikki
- motoristen, sosiaalisten ja kielellisten taitojen harjoittaminen arjen tilanteissa
- suomi toisena kielenä -opetus (S2)
- oman toiminnan ohjaamisen ja itsesäätelyn tukeminen (kuvat, toiminnan sanoittaminen, yhteiset pelisäännöt)
- kasvattajien sensitiivisyys ja läsnäolo aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa
- kasvattajien johdonmukainen toiminta

Turvallisuuden vahvistaminen

- yhdessä sovitut lapsiryhmän pelisäännöt
- turvataitojen opettaminen
- tunnetaitojen tukeminen (tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen)
- ennakointi (strukturoit, rutiinit, päiväjärjestykset, viikko-ohjelmat, tiedottaminen)
- kiusaamisen ennaltaehkäiseminen

Myönteinen kasvun tukeminen

- kehuminen, kiittäminen, kannustaminen, juhlistaminen
- yhteisen onnistumisen huomaaminen
- henkilökohtainen palkitseminen (helmipurkki, tarrataulu, muksuoppi)
- käyttäytymisen säätelyn menetelmiä (liikennevalot, kuvat, sarjakuvitus, kivakaveri-kuvat)

Opetusmenetelmien ja toimintatapojen valitseminen

- lapsen iän, kehityksen ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen
- strukturoitu ja kuvitettu päiväjärjestys
- pienryhmätoiminta (kiinteät, vaihtelevat)
- fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö (leikinvalintataulu, kuvilla merkityt tilat, tilojen jäsentäminen kalusteilla, matoilla ja leikkipesteine, vastuukasvattaja-järjestelyt, toiminnan porrastaminen, erityisavustajaresurssin käyttäminen)
- opetuksen strukturointi (havainnollistaminen, konkreettisuus esineillä ja kuvilla, monikanavaisuus liikkuen, leikkien eri aistien avulla)
- opetusmenetelmät (mallioppiminen, mallintaminen, riittävän toiston turvaaminen, monikanavaisuus, havainnollisuus, toiminnallisuus, leikki, vuorovaikutusleikki, KILI- ja Kuttukerhot ja Nallematikka)

Kasvattajien yhteistyö

- yhteistyö huoltajien kanssa
- kasvattajien ammatillinen yhteistyö tiimissä
- yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
- yhteistyö neuvolan ja esiopetuksen/perusopetuksen kanssa
- yhteistyö muiden asiantuntijoiden kanssa

Päivittäistoiminnot

- ruokailu (monipuolinen ja terveellinen ravinto, lyhyen aikajakson ravintopäiväkirja, sapere)
- hygieniä (kuivaksi oppiminen, wc-käynnit, käsien pesu)
- ulkoilu (riittävä ja turvallinen ulkoilu)
- lepo/uni (yksilölliset tarpeet, kuulokkeilla musiikin kuuntelu, painopeitto)

Yksilöllinen hoidon tarve

- pitkäaikaisairauksien rutiinihoito (säännöllinen lääkkeen antaminen, kuivan ihon rasvaaminen, eri allergioiden huomioiminen, tasapainossa olevan esim. diabeteksen ja epilepsian hoito)

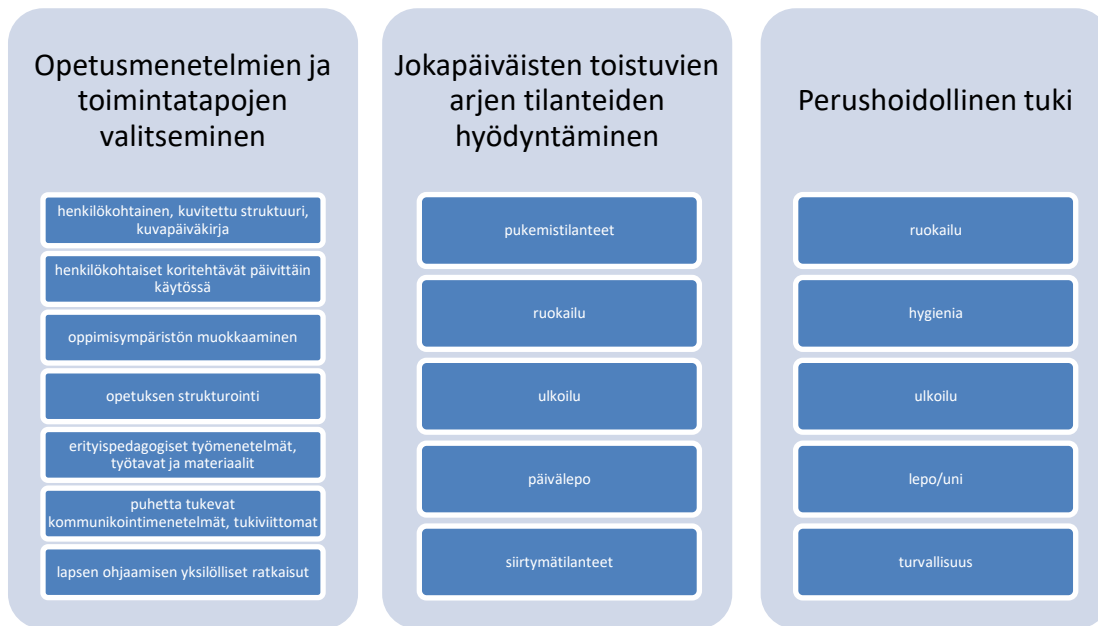
Kuvassa käytännön esimerkkejä tuen tarpeen arvioinnin ja suunnittelun näkökulmista

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuen tarve voidaan havaita kotona, varhaiskasvatuksessa tai muun asiantuntijan arvioissa. Lapsen tehostetun tuen arvioissa ja suunnittelussa ovat aina keskustelemassa vähintään lapsen huoltaja, varhaiskasvattaja sekä tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja lasta kuntouttavia/tutkivia tahoja.

Tässä arviointivaiheessa käytetään pedagogisen arvioinnin lomaketta, jossa arvioidaan lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin kokonaistilannetta sekä mahdollista tehostetun tuen tarvetta. Arvioinnin perusteella päätetään, tarvitseeko lapsi tehostettua tukea vai riittääkö yleinen tuki. Pedagogisessa arvioissa suunniteltu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös.

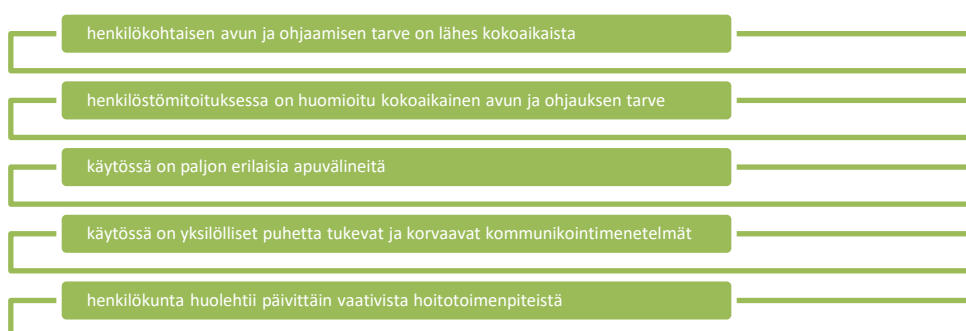
Kuvassa esimerkkejä tehostetun tuen arvioinnin ja suunnittelun näkökulmista.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen niin vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki edellyttää moniammatillista yhteistyötä, koska erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Suunniteltu tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja sen sisältöjä ja toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös. Varhaiskasvatuksen erityinen tuki on mahdollisimman samanlaista esiopetuksen kanssa, että lapsen siirtyä esiopetukseen olisi mahdollisimman joustava ja tuki jatkuu saumattomasti.

Kuvassa esimerkkejä erityisen tuen arvioinnin ja suunnittelun näkökulmista.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja. Kuusamossa on joissakin päiväkodeissa tehty ratkaisuja lapsiryhmien pienentämiseksi siten, että 3-5-vuotiaiden kokopäiväryhmät on jaettu pienempiin yksiköihin. Kun lapsi saa suosituksen kuntouttavaan varhaiskasvatukseen, kiinteä yhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kesken on tärkeää sopivan varhaiskasvatuspaikan löytymiseksi.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkeytykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen

tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääk- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan. Kuusamon kaupungin varhaiskasvatuksessa toimitaan oman lääkehoitosuunnitelman mukaisesti.

Hyvinvointia tukevat järjestelyt voivat puolestaan tarkoittaa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antamaa konsultaatiota. Myös Lapset puheeksi -menetelmä on käytössä Kuusamon varhaiskasvatuksessa ja Lapset puheeksi -keskustelua tarjotaan kaikkien 2-vuotiaiden lasten huoltajille sekä tarvittaessa lapsen elämän muutostilanteissa.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen lähtökohtana on lapsen etu ja tuen tarpeet, ja niissä käytetään tapauskohtaista harkintaa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, neuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteelliset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos tuen tarpeen ja tuen ratkaisujen arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Kun lapsi tarvitsee tukea kehitykselleen ja oppimiselleen, hänen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttamisen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako sekä arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan mahdollisimman konkreettisella tasolla. Suunnitelman laadintaan osallistuvat lapsen huoltaja, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä mahdolliset terapeutit ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat sekä huoltajien suostumuksella muut toimijat. Henkilöstö tukee huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa.

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmaan kirjataan, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki

tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjataan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, arviointi huomioidaan annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat tuen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta

- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta.

Varhaiskasvatussuunnitelma siirretään tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan lapsen vaihtaessa varhaiskasvatussyksikköä, muuttaessa paikkakunnalta toiselle tai lapsen aloittaessa esiopetuksen. On tärkeää, että lapsen oikea-aikainen tuki säilyy muutoksista huolimatta.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista tehdään viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä kuullaan lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle. Kirjallisen hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätöksen tehostetusta tuesta ja erityisestä tuesta tekee varhaiskasvatusjohtaja. Tehostetun ja erityisen tuen päätöksen valmistelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Päätös lähetetään huoltajalle ja siihen liitetään valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla (varhaiskasvatusturvalaki 62 §). Päätös perustellaan (Hallintolaki 45 § 1. mom.). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu tai esimerkiksi tuen järjestämispaikka vaihtuu. Päätökset arkistoidaan Kuusamon kaupungin arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään tuen muodoista, varhaiskasvatuksen toimipaikasta (varhaiskasvatusturvalaki 15 b§) ja tukipalveluista (varhaiskasvatusturvalaki 15 c §).

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään tukipalveluista.

Varhaiskasvatusturvalain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä Kuusamon kaupungin varhaiskasvatusjohtaja tukipalvelujen ja tehostetun tuen sekä erityisen tuen osalta. Esitys valmistellaan yhdessä Kuusamon kaupungin varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista astuu voimaan välittömästi. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

6 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kuusamon varhaiskasvatuksessa ei tällä hetkellä järjestetä erityiseen katsomukseen tai vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta.

7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatussuunnitelma on perustan toiminnan suunnittelulle, arvioinnille ja kehittämiselle. Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Se on osa laadunhallintaa, jonka pohjalta toimintaa arvioidaan ja kehitetään monipuolisesti. Arvioinnin tehtävänä on tarkastella, toteutuvatko lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut asiat lapsen arjessa. Arvioinnin avulla määritetään myös, miten toiminnalle asetetut tavoitteet on saavutettu, tunnistetaan vahvuuksia sekä nostetaan esiin kehittämistarpeita.

Varhaiskasvatuksessa arviointia osallistutaan **kansallisella tasolla**, järjestää suunnitelmallisesti arviointia **paikallisella tasolla** erilaisilla kyselyillä huoltajille ja sidosryhmille sekä yksikköjen itsearviointeina.

Itsearviointia yksiköissä tehdään myös **pedagogisen toiminnan tasolla** monipuolisesti. Arviointi on havainnoinnin, dokumentoinnin, arviointipäätelmien ja palautteen muodostama kokonaisuus, johon osallistuvat hallinnon edustajat, varhaiskasvatuksen henkilöstö, huoltajat ja lapset. Arviointi perustuu lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin, lapsen tuen toteutumiseen, tiimien ryhmävasuihin, varhaiskasvatusympäristön analysointiin sekä kehityskeskusteluihin ja mahdollisiin kyselyihin. Perhe- ja vanhempainillat tarjoavat mahdollisuuden arvioinnille ja kehittämiselle. Varhaiskasvatuksen toteutumista seurataan osana paikallista ja valtakunnallista varhaiskasvatuksen ja opetuksen arviointi- ja kehittämistyötä.

Kuusamossa toimii arviointityöryhmä, jossa on edustajia sekä kunnallisesta että yksityisistä varhaiskasvatussyksiköistä. Arviointityöryhmä määrittelee vuosittain yhden arvioitavan teeman, tason ja aikataulun koko Kuusamossa tapahtuvalle varhaiskasvatukselle toimintavuodelle. Arviointityöryhmän toiminta perustuu KARVIN varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin periaatteisiin ja varhaiskasvatuksen laadun rakenne- ja prosessitekijöitä kuvaaviin indikaattoreihin. Arviointityöryhmän toiminta on suunnitelmallista ja tavoitteena on eri arvioinnin tasoilta kerättyjen arviointitietojen hyödyntäminen varhaiskasvatuksen laadun kehittämisessä.

Oheisessa kuviossa näkyy vuodenajoittain varhaiskasvatuksen keskeisiä toimintoja sekä samalla varhaiskasvatuksen arviointikohteita.

SYKSY

Lapsen vasujen
laatiminen /
päivittäminen

Ryhmävasun
laatiminen

Uusien
työntekijöiden
perehdytys

Turvallisuus-
suunnitelmat

Kiusaamisen
ehkäisyn
suunnitelmat

TALVI

Henkilöstön
kehitys-
keskustelut

Ryhmävasun
päivittäminen

Varhaiskasvatus-
ympäristön jatkuva
arviointi ja
muokkaaminen

KEVÄT

Tiedonsiirto
esiopetukseen

Henkilöstön
täydennys-
koulutus-
suunnitelma

Mahdolliset
palautekyselyt
huoltajille

KESÄ

Toimintakauden ja
ryhmävasun
arviointi

Valmistautuminen
uuteen kauteen

Kaupunkivasun
arviointi ja
päivittäminen

Kuvio 12. Arvioinnin vuodenajat

Tämä asiakirja ohjaa varhaiskasvattajien arjen työtä. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on tasalaatuisen varhaiskasvatuksen toteutuminen kuusamolaisille lapsille. Pidetään yhdessä lapsista hyvää huolta.

*”Ei pieni puu vielä myrskyistä tiedä,
ei pieni puu vielä myrskyä siedä.
Olethan suojana pienelle suuri puu,
jotta pienellä juuret vahvistuu.”*

Varhaiskasvatussuunnitelman liitteet

Aloituskeskustelu / monikulttuurinen lapsi (2020)
Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma / Kuusamon varhaiskasvatus (2022)
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (2022)
Lääkehoitosuunnitelma varhaiskasvatuksessa (2020)
Perustietolomake (2019)
Ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (2018)
Arviointisuunnitelma (2022)

Varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyviä asiakirjoja

Kuusamon kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma (2022)
Kuusamon kaupungin kotouttamissuunnitelma
Kuusamon kaupunkistrategia
Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
S2-opetus Kuusamon varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022)

Valokuvat

Korkeamäki Juha
Pesonen Susanna

VASU-päivitys 2022: työryhmän jäsenet

Savolainen Kati, varhaiskasvatusjohtaja
Lämsä Marjo, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
Kylli Piia, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
Pesonen Susanna, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
Ronkainen Jaana, varhaiskasvatuksen aluejohtaja
Suorajärvi Soile, varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Varhaiskasvatuksen henkilöstö

Varhaiskasvatustalain tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on:

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

(Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 3 §)